

Mij jie'lim di ķiõrggnim

**NUÕRTTSÄ'MMLAI SÄRNNAMVUE'JJ
ĶIÕLLKOOV**

Nuõrttsää'm, kandidatt-tu'tķķummuš

Oulun yliopisto

14.3.2023

Mervi Semenoff

Siiskõsloogtõs

1. Jää' dtõs	1
1.1. Tee' mm.....	1
1.2. Tu'tkõkeemkõõccmõõžž.....	2
2. Kõskksaž tee'rm da siiskâžmiârktõõžž	2
2.1. Kõõllkovv.....	3
2.2. Metafoor le'be veârddõskovv	3
2.3. Idioom	4
2.4. Metonymia	4
3. Tu'tkõkeem- materiaal da mõõntõõllmõõžž	5
4. Tu'tkõkeem- materiaal rää'jtummuž	6
5. Sä'mmlai sârnnamvuõ'jji ââ'nemõhttõõžž	7
5.1. Peâmm da ä'rbvõõđlaž teâđ serddmõš	8
5.2. Oummu va'rdde da tobddjid õhttneeid idioom.....	9
5.3. Ve'rddeem- metafoor da jie'llem- mätt' tõõžž	12
5.4. Ä'rbvõõđlaž jie'llemvuâkka õhttneeid idioom	13
5.5. Jie'llemvuõ'jjid õhttneeid idioom	15
5.6. Kuõ'bžže õhttneeid kâ'rvvemõõlmtõõžž	16
5.7. Maa'lmvuâinnmõ'sše õhttneeid idioom.....	17
5.8. Luõttu da äigga õhttneeid idioom.....	19
5.9. Åskldõ'kõõ õhttneeid idioom	20
6. Mottjam kõiõll.....	21
7. Loppjurddi.....	23
Teâttkâivvloogtõs.....	25
Meâlddõs	27

1. Jáá'dtõs

1.1. Tee'mm

Ton leäk má'te čiččâm tuáj Säärfaž. Nääi't säärnai äkkam Fedosia Semenoff jii'jjes äkkva. Mái'd tõt miärkkšââvv, mõõzz son nääi't säärnai da säärnat-a veäl ânn'jõžääi'j seämmaanalla?

Puk maai'lm k̄iõl â'ne se'st jiännai jee'resnallsem koovid da tõi metafoor lie šõddâm põõššjen k̄iõ'lle, juõ'kk̄ k̄iõlâst da kulttuurâst jii'jjesnalla. Arggpeei'v mainstummšest tõk koll'je nu'tt luâdlânji, što tõid ij ni vuâmmaž. Nu'tt puârast tõk k̄iõl vue'ssen toi'mmje. Anna Idström (2010: 7) räukk Inarinsaamen käsitemetaforat - k̄ee'rjest vie'ssõõllâd, måkam metafoor kâunn'je vaarvuâlaž k̄iõlin da mu'vddem kuâddje säärnkâni te'l ko k̄iõll obbnes jäukk. Måkam kâunn'je sää'mk̄iõlâst? Tãn ää'sš lij samai vääžnai smiõttâd, ko k̄iõl lij šõddâm vaarvuâlla da tõt mottai obb ääi'j. Säärnat, što jõs k̄iõll ij motstõõv, tõt lij jäämmam k̄iõll. Seša puk k̄iõl muttâz jie leäkku positii'vla, tõn diõtt ko k̄iõll vuäitt k̄eeuhõõvvâd ääi'j mie'ldd. Särnamvuõ'jjin da jeä'rben k̄iõllkoovin lij tuu'l leämmaž mainstum sää'mk̄iõlâst jõnn sää'jj da mainstummuš k̄iõllkoovin lij leämmaž samai ree'gges. K̄iõllkoov lie läppjam mainstum sää'mk̄iõlâst sõrgg obbnes. Čiõlggääm tãn tuáj kõskksaž tee'rmid jii'jjes jee'res looggâst tää'rkben.

K̄iõl jie leäkku pâi jee'resnallsem jiõnnõksymboli riâžldõõgg, koivui'm vuäitt čuä'jted seämma jurddjid, leša juõ'kk̄ k̄iõlâst lie jurddi, koid ij vuei't särnad jee'res k̄iõlin. Idioom lie šiõgg ouddmiärk tä'st. Idioom lie čõnnum k̄iõ'lle da kulttuu're da vee'res k̄iõl idioomid vuäitt lee'd vaiggâd vuâmmšed le'be fi'ttjed. (Idström ja Morottaja 2015: 5.) Vee'res k̄iõl idioomid lij še vaiggâd jáarglâ'tted nuu'bb k̄iõ'lle, tõn diõtt ko k̄iõllkoovi miärktõõzz â'lğge fi'ttjed ouddâl ko tõid vuäitt jáarglâ'tted. Metafoorlaž miärktõs ij leäkku seämma ko saa'ni bukvaalaž miärktõs. Metafoor, kââ'tt toi'mmai õõut kulttuurâst, ij vie'ltkani toi'mme nuu'bb kulttuurâst le'be k̄iõlâst:

vuõssmõs tääsnaž čuâkknâtt ââ'lm

”ensimmäinen tähtönen taivaan tummentaa” (Fofonoff, M. 2022)

Miärktõs: skammäi'gğ lij ââlda. Skamm miärkkšââvv polariinn, kuä'ss pei'vv ij pâjjan ni voo'ps horisoont pââibeälla. Skamm oçndâatt pâi skäädsuõllu polarkruuggi paai'ki da tõi ââ'lab kobddâdvuõttgraaddin (Foreca).

Vuõssmõs tä'snn eett pâ'rğgmannu looppâst, ko â'lm čuâkkan. Samai siõm tääsnaž. Tä'snn lij uu'ccab da čuõvvâab ko jee'res tää'sn. Tõn ooumaž gu vuâmmaš, te'l vuäitt tuäivvad mái'd-ne, leša ij vuäžž särnad ni k̄eazz, pâi täsna âlgg särnad. Tuõiv âlgg piijjâd miõ'lle, da k̄iõččâd mâñña puätt avi ij tuõttân. Jõs järnsid särnn, mái'd lij tuäivvam, te'l tuõiv ij o'nnest. Tää'sn vuäitt kâččad

ä'jstöstä'snnen še. (Fofonoff, M. 2022.) Tät lij sä'mmlai äskkmõš, leša ķiõllkovv tä'st lij, što vuõssmõs tääsnaž miärkkšââvv skammäi'j. Ko ä'lm čuâkkan jäänab, mâḡḡa e'tte jee'res tää'sn da tōk-gõs čuõvvä'tte ää'lm. Tăn sii'sķe lij ouddam lâä'ssteâđaid Sirkka Hakkola. Jeä'rbi mie'ldd Erkki Semeno ff Kirakkajäü'rest jälsti jeä'lee'stes skamppooddid suu täsna tuejjuum ä'jstõõzzi mie'ldd.

1.2. Tu'tķķeemkõõččmõõžž

Tä'rkstõõlam kandidatt-tu'tķķummšest sä'mmlai vuä'mm sārnamvuõ'jjid da jeä'rben tōn, što mākam ķiõllkoovid sä'mmla lie äännam da ķiččlõõđam ää'veed tõi miärktõõzzid. Se'lvvtam še, što mākam aa'sšid sä'mmla tuu'l mainste ķiõllkoovid da vie'ssõõlam mākam ķiõl vue'ķķ änn'jõžäi'j ķiõllkoovin lij.

Tu'tķķummuž tu'tķķeemkõõččmõõžž lie:

1. Mākam ķiõllkoovid sä'mmla lie äännam?
2. Mākam ää'nnevvue'jj ķiõllkoovin lie leämmaž?

Muu perstummuš ķiõllkoovid lij älggam ju'n pä'rnvuõđâst. Ho'hssjem, što puä'res oummu mainste ouddmiärkkân luätteettmõõžžin jii'jjesnallšem vuõ'jjin. Muu miõl ķie'sse sārnamvuõ'jji vuä'nkõs da puärast õhttvuõ'tte va'lljuum symbol'laž ää'blķi äänmõš, mātam vuära le'jje hää'sķvuõtt da huumor mie'ldd, da tōk pa'cce puärast miõ'le. Ķiõllkoovin-gõs kârvmõõlmtõõzzi ää'nnev leäi miõllķie'ssi da leäi hää'sķ, što ķiõllkoovi miärktõõzzid vuäžžai siõmmna smiõttâd.

Leäm noorrâm ääi'j mie'ldd sä'mmlai sārnamvuõ'jjid, äskkmõõžžid da jie'llemjeä'rmmvuõđid di ouddkõõzzid. Te'l ko alteem universite'tt määttaid, mu'ne leäi se'lvv, što haa'lääm ää'nnev täid materiaolid koon-ne tuõjju. Vuei'nnev, što lij vääžnai ķee'rjted sārnamvuõ'jjin, ko tōk lie pääccam änn'jõžäi'j mainstum sää'mķiõlâst meädda sõrgg obbnes da sä'mmlai sārnamvuõ'jjid ij leäkku ni ķii tu'tķķääm ääi'jab. Materiaal sää'mķiõl metafoorin käunna samai occanj.

2. Kõskksaž tee'rm da siiskâžmiärktõõzz

Ķiõtt'tõõlam muu tu'tķķummšest sārnamvuõ'jjin jeä'rben ķiõllkoovid. Ķiõllkovvân kääččääm tăn tu'tķķummšest idioomid da metafoorid, kookk kuästtje da koll'je ķiõlâst jii'jjesnallšem naa'lin da ve'rddeemnalla. Täüjja ää'sš lie sarnnum vuõigtemma, kâä'rvee'l, peitnõõmin da takainalla tōk ä'ne se'st veärddõõzzid. Ķiõllkoovi se'st vuäitt le'd huumor, vuäppõõzz, tōin vuäitt meä'rtes oummu le'be jie'lli luând le'be suu jiõččvuõđ. Tōk vuäi'tte ää'nnev se'st, le'be miärkkšõõvvâd vaartõõzzid le'be koon-ne peittää'sš, käätt lij õõlgtum pâi snäätas oummid le'be õutstõ'sse, ouddmiärkkân siidoummid, piärrija le'be ķiõllõutstõ'sse.

2.1. Kiõllkovv

Kiõllkovv lij symbol'lanji õnum sää'nm le'be õõlmtõs da tõt lij ää'sš sårnnavue'kk veårddõskoovi-le'be symbolivui'm. Kiõllkoovi vuei'vwääššlaž mie'rr lij toi'mmjed kår'rvvemõõlmtõssån. Tåt miårkkšååvv tõn, što kiõllkoovin ä'sš ij leåkku vuõ'i'ggest sårnnum, leša kuvddleei le'be lookki juurdač da to'lkkad jiõčč mõi'd ää'sš miårkkšååvv. (Magga 2017: 4-5.) Kår'rvvem låå'ssen sä'mmlai kiõllkoovid vuäitt åå'nmed peåmm'mõ'sše še, kuårggtummša, läittmõ'sše, maaddåråå'jji da maaddårååkkai mušttlumša da jie'llem-mått'tõssån. Kiõllkoovivui'm vuäitt mått'tõõttåd fi'ttjed luåd vaarid da åå'nmed tõid vie'kķen, ouddmiårkkån vaartem-miårkkån. Kiõllkoovid vuäitt åå'nmed vie'kķen te'l še ko haa'lad kritiså'stted mõi'd-ne da samai puårast tõk šeå'tte hää'sķvuõ'tte. Kiõllkoovivui'm kovveet še nåkam aa'sšid, koid ij leåkku hiålp takainalla muđoi čio'lgģeed. Jeå'rben laulli da tiivt å'ne se'st tabuid da jie'resnålsem tobddmõõžžid, kookk lie kovvuum tååu'jben metafoorin. Sää'mooumaž sårnm, *što mu'st nu'tt råå'dd puåldd* ko leu'did kuvddlam. Råå'kķesvuõtt še tåujja puåldd. Ouddmiårkkån Emma Salokoski lij låullam låå'ddkiõllsaž laulli *Rakkaus polttaa*, 'råå'kķesvuõtt puåldd', koon vuäitt ve'rddeed tåå'zz:

Liõgg råå'dd puåldd

'långpõ rintaa polttaa', 'rakkaus polttaa' (Salokoski 2008)

2.2. Metafoor le'be veårddõskovv

Metafoor lij veårddõ'sse vuåddõõvvi kiõllkovv le'be veårddõskovv (Kielitoimiston sanakirja s.v. *metafora*). Metafoor puått kreikkakiõlåt da miårkkšååvv serddmõõžž, le'be miårktõõžž se'rdem, ko'st kiõl'laž õõlmtõõžž see'rdet takainålsem miårktõsõhttvuõđåst da pijåt odđ tååvtõõžž såjja. Tõt lij veårddõs, ko'st jie kaunnu sää'n *digu, må'htt, må'te* le'be *gu, ku, ko*. Koovin da tõin mõi'd kovveet, vuäitt lee'd õhttsaž jiõččvuõtt, koozz veårddõs vuåddååvv. (Mattila, Hanna: Kirjallisuuden tutkimuksen perusteet -kuurs looggålm 6.8.2020.) Veårddõs vuäitt lee'd kõskkpoddsåž še, digu õõt pääi'k vååras ho'hssjum veårddõs. Te'l jõs metafoor såjldååvv kiõ'le, tõ'st šådd idioom.

Kuå'llcid pā'stted

'Paistaa rinkelöitä', 'ajaa mutkittellen' (Itkonen 1958: 133)

Miårktõs: ouddmiårkkån *kuå'llcid pā'stted* -sää'nnpaar miårktõs lij kuå'llci pā'sttmõš, lei'bbjummuš. Ko vue'jet ouddmiårkkån moottorķeålkein le'be puõccuin da ķe'rrsin måkkad måkkad, lij leåmmaž sårnnavue'kk *mā'te kuå'llcid pā'stt*, 'niin kuin rinkelöitä paistaisi', tõn diõtt ko mååktõõllmõõžžåst kuåđđje kiõj muõttja. Tå'st lij må'ņņlest puåttam sårnnavue'kk *kuå'llcid pā'stted*. Ko ķii-ne vuåjj måkkad måkkad, sääarnat ånn'jõžååi'j (*son*) *kuå'llcid pā'stt*.

Sää'mkiõlâst õõut sää'nest vuäitt lee'd metafoorlaž lââ'ssmiârktõs, ouddmiârkkân *maadd*-sää'nest, ko kovveet oummu preednid, koonn åáraž ooumaž lij. Seämmanalla ruättvuõdi tu'tkkummšest kovveet oummu da suu ruâđ muõr veäkka. *Jåårgled*-vee'rbest lij še jåårglummuž lââ'ssen miârktõs 'mottjed' da 'motstõõvvâd'. Ooumaž vuäitt mainnsest ouddmiârkkân *jåårgled* ķeä'dgġen le'be kuõ'bžžen:

Son jåårgli ķeä'dgġen

'Hän muuttui kiveksi?'

T. I. Itkonen kovvad ķee'rjstes sä'mmlai mainnâz, ko'st ååum jåårgal kuõ'bžžen (Itkonen (1984[1948]): 326).

2.3. Idioom

Idioom lij nâkam ķiõ'le šiõttõllum da põõššjen šõddâm sârnamvue'ķķ, kâatt miârkkšââvv jee'res ää'šš mâi'd tõt õõlgçi miârkted tõ'st le'ddi o'dinakai saa'ni vuâđald. Metafoor veäkka mâi'd-ne ve'rddeet koonn-ne jee'res äšša da tøn miârktõs see'rdet odđ, jee'res õhttvuõ'tte. (Magga 2017: 4.) Idioomid to'lkķeet metafoorlânji le'be veärdõskoovlânji, leša idioomâst ij taarbâž lee'd pâi metafoor mie'ldd, tøn diõtt, ko ij leäkku vuõ'iġġest veärdõllum koon-ne äšša. *Kielitoimiston sanakirja* (s.v. *idioni*) čiõlggad sää'n idioom nâäi't: "Kuei't le'be jäänbõs sää'n tuejjeem põõšši õõlmtõs, koonn miârktõõzz ij vuei't juurdced le'be tie'tted o'dinakai saa'ni miârktõõzzâst." Tät miârkkšââvv tøn, što sârnamvue'jj miârktõs ålgg tie'tted le'be pâi mättjed. Takai meä'rtelm mie'ldd idioom lij õnnum õõut oummu le'be ķiõllõõutstõõzz suõmmân le'be muđoi šlaajjnallšem sârnamvue'ķķen. (Magga 2017: 7; Hakulinen & Ojanen 1993: 66).

Koškk kollai

'kuiva kuuluu', 'jano, janottaa' (Semenoff, J. 2001; Lehtola 2022)

2.4. Metonymia

Metonymia lij ķiõllkovv, ko'st sää'nn ko'rvveet jee'res, tõõzz õhttnee'i saa'nin le'be õõlmtõõzzin, ouddmiârkkân mainstet *vuei'vest* oummu le'be koon-ne jåålai sââ'jest.

Sârnamvue'ķķ *kõrrvuei'vv* 'kovapäâ' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 143) miârkkšââvv oummu le'be puõccu luând. Metonymia toi'mmai ķiõllkovvân toobdâsvuõđ da õõudbeä'lnn tobddum õhttvuõdi vuâđald. Metonymiast miârktõs šâdd tõ'st ko koon-ne jåålai kovveet nâkam saa'nin, kââ'tt õhttan tøn jåål'ja, koozz ciälkkjest čuä'jtet. (Idström 2010: 58, 208–209.) Metonymiast miârktõs ij muttu, mâ'te metafoorâst, leša tõt pâi siirdšââvv (Magga 2017: 67).

Mõõnnâd koozz vvei'vv kuâdd

'Mennä mihin pää kantaa', 'mennä mihin päähän pälkähtää' (Moshnikoff 2020)

2.5. Särnamvue'kk

Särnamvue'kk lij symbol'laž õõlmtõs da ve'rddeemnalšem kuânstt čuä'jted aa'sšid. Tõt lij k̄iõ'lle kuâddjam mainstemnä'll, tõjjâz mie'ldd puättam âânnmõ'sše da takainalla oummi tie'ttmest vuä'nkõs õõlmtõs, särnamvue'kk le'be fraas. Tõn vuäitt kâččad idioomi da metafoori pâ'jjf'ttõssân. Tõk kuuitâg vuäitte le'e d še nõkkam särnamvue'jj, što jie leäkku metafoor, jie-ka idioom.

Ij paakkâs taau'tid tuäi

'Ei lämmin luita riko' (Itkonen 1958: 332)

3. Tu'tk̄keem-materiaal da mõõntõõllmõõžž

Sä'mmlai k̄iõllkoovin ij kaunnu ääi'jab tu'tk̄kummuš da keerjlaž teäđ käunn'je samai siõmmna. Tõn diõtt leäm vuâdđõõvvâm jiännai njäälmlaž ä'rbbtiõttu ja âânnam mošt-teäđaid, seämmanalla ko keerjlažvuõđ tu'tk̄kumms̄est lie õnum. Sä'mmlai keerjlažvuõtt lij suurmõs vue'ssen njäälmlaž ä'rbbteätt. Tu'tk̄keem-materiaalid leäm noorrâm jee'res teätkääivain, ouddmiärkkân Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020 *Lää'dd-sää'm sää'nnkee'rjest*. Leäm ooccâm k̄iõllkoovid še Itkonen Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja -kee'rjest (1981[1931]) di jee'resnalšem õlmtõttum mainnsin. Satu Moshnikoff lij noorrâm särnamvuõ'jjid Mainstep säämas -jeä'kkääin da leäm noorrâm suu materiaalâst k̄iõllkoovid. Jiõčč leäm kee'rjtam pââjas muu piärrjest õnum särnamvuõ'jjid da kõõččâm lâä'ssteäđaid e'jstan. Aanrõškiõl idioomsää'nnkee'rjest (Idström & Morottaja 2015) leäm ooccâm nõkam k̄iõllkoovid, kook lie leämmaž nuõrtsä'mmlain še âânast.

Materiaalid lâä'ssen leäm mainstättam muä'dd jie'nnk̄iõllsaž oummid. Mainstättmest leäm kõõččâm, måkam k̄iõllkoovid mainsteei lij âânnam le'be måkam k̄iõllkoov suu piärrjest lij õnum da måkam õhtvuõđin tõnnalla lie mainstam, k̄iõllkoovid âä'nee'l. Leäm kõõččâm še ta'rk̄stumms̄id ääi'jben norrum k̄iõllkoovid da jeä'rben tõi miärktõõzzid. Lâä'ssen leäm kõõččâm oummi jurddjid, mõõn diõtt k̄iõllkoov lie läppjam mainstum k̄iõlâst.

Tu'tk̄keemtuâj veä'k̄ken leäm ooccâm jee'resk̄iõllsaž materiaalid särnamvuõ'jjin ouddmiärkkân lää'dd- le'be tä'vv da aanarsää'mk̄iõllsaž kee'rjlažvuõđ. Arla Magga lij tu'tk̄kääm tä'vvsää'm k̄iõllkoovid pro gradu -tu'tk̄kumms̄est ee'jj 2017. Anna Idström da Hans Morottaja lie raajjâm Aanrõškiõl idioomsää'nnkee'rj (Idström & Morottaja 2015) da tän tuâjast leäm âânnam 4. teälddõõgg, käätt lij õlmtõttum ee'jj 2015. Lâä'ssen Anna Idström lij raajjâm naggtõškee'rj *Inarinsaamen käsitemetaforat* ee'jj 2010. K̄iõlltiõđlaž vvei'mmemkuu'lmid leäm ooccâm jeä'rbi mie'ldd täin k̄i'rjin,

di lää'ddkiöllsaž kiöllkoovin rajjum tu'tkkummšin, ouddmiärkkân Jessika Jurvelin lij tu'tkkääm kandidatt-tu'tkkummšest ee'jj 2021 metafoorid Disney pirstökjie'llikaartin da Elisa Eskelinen lij tu'tkkääm jüjjäs kandidatt-tu'tkkummšest ee'jj 2021 metafoorid lää'ddpolitikkni'kk'i korona kuõskki tvii'ttumšin. Leäm lââ'zstam muu tu'tkkummša kiöllkoovi jäarglõõzzid lääddas še, što tõk čiõ'lggee pue'rben miärktõõzzid.

4. Tu'tkkeem-materiaal rää'jtummuž

Leäm rajjääm materiaalast meädda meertiõđlaž äskkmõõzzid da ouddkõõzzid, kook sää'mkiõlâst lie še jiännai. Ouddmiärkk äskkmõõzzâst:

Kuuskõõzzid ij õõlg njorggad, tõk puä'tte vuâlas tuu poorrâd. (Mosnikoff 1992: 9)

'Revontulille ei pidä viheltää, ne laskeutuvat alas syömään sinut. '

Miärktõs: sä'mmla äskka, što kuuskõõzz lie jäämmam oummi jioogg le'be siõl, kookk pleässje äâ'lmest. Tunââ'lm älgg ci'sttjed, jie-ga jaa'mid vuäžž heämmeed.

Ouddmiärkk ouddkõõzzâst: *jõs repp muõr ä'lnn ešt, de puätt kuâlddšõõõ le'be neeu'res šõõõ.*

'Jos riekko on puussa, se tietää lumisadetta tai huonoa säätä.' (Itkonen (1984 [1948]): 577)

Miärktõs: luättjie'll'ji tääimin sä'mmla lie lookkâm puõ'tti šõõõ oudldõõzzmiärkid da täi vuâdald sij lie vuäittam plaaneed jii'jjez tuäjaid di jäätmõõzzid hä't mâka mie'ceest.

Leäm kuâđdam meädda leeu'din õnum kiöllkoovid še, tõ'st huõlkâni, što tõk le'če leämmaž pue'r teättkäivv. "Leu'ddkiõll" lij aivv jii'jjesnalšsem kiõll. Leeu'din õnum kiõlâst lij miärkteei jee'resnalšsem sannõs da kiõllmätt da tõk järne jiännai mainstum sää'mkiõlâst nu'tt še kee'rjtum kiõlâst. Laullum kiõ'le vaikkte kiõl di musiikk nãrrjummuž, da tõt älgg ta'rkstõõllâd jii'jjes kiõl šlaajjân. (Jouste, Juutinen & Koponen 2020: 32, 35) Tãt lij samai jõnm obbvuõtt da tõn diõtt leeu'di kiõllkoovid ka'nmat ta'rkstõõllâd jii'jjes tu'tkkummšen.

Ouddmiärkk Suõ'nn'je'lest äãrrai ä'rbbčea'pp Näskk Mosnikoff 1920-lääggast liãnttuum nãi'mmviirsâst:

"De pä'sseb šõõddãž, njeëžžãž poor-a-te'm-e-sted-e, teãv-a-te'-m-e-sted tiudd-a rãã'pp-e räjjã"

"Niin kiitos kasvattajainen, emonen syöttämisestänne, vaatettamisestänne täyteen vartaloon asti". (Jouste 2020: 24).

Ķiõllkovv tiudd ráá'pp rájja miárkkšáâvv niõđ peámm'mõõžž rávsmem rájja. *Njeežžaz* miárkkšáâvv jie'nm da *šõõddáz* miárkkšáâvv ee'jj (šõddei) (Jouste, Marko: Saamelainen maailmankuva ja taide -kuurs looggálm 26.1.2022).

Leám va'lljääm tu'tkkummša Ķiõlliõđlaž vuei'nmemkuu'lm da tõn diõtt va'lljeem tu'tkķeemtuõjju norrum materiaalást Ķiõllkoovid. Sárnamvue'jj jue'kķem pái õõut kategoria vuâlla lij mátmest vaiggâd, tõn diõtt ko tõt vuáitt šiõttád määng kategoria vuâlla õõutnalla. Kategoriai raaj jie leákku nu'tt tää'rķ. Ouddmiárkkân áskkmõõžžin da ouddkõõžžin vuái'tte lee'd še Ķiõllkoov mie'ldd:

Ko jeá'kķestä'snn lij čuõvvâd, de nuu'bb áask koongõõžžâst lij mii-ne kuärgg

'Jos iltatähti on kirkas, niin toisen uskon kuninkaalla on jokin ilo' da

Ko tue'lestä'snn lij čuõvvâd, te'l lij ruõššcaarâst kuärgg,

'Jos aamutähti on kirkas, silloin Venäjän tsaarilla on ilo'. (Itkonen (1981[1931]): 156).

Täk lie áskkmõõžž, leša Ķiõllkoov täin lie tää'sn. Tää'sn kovvee maai'lm jee'res áskldõõggid da kulttuurid (Valtonen 25.2.2021, ne'ttpååštsaakk) da sä'mmlai áskkmõõžžin tõk toi'mnje še jáá'dteejen, digu Nuõrtjânnam tiõ'ttiálmmaid Bibliast. Täid sárnamvuõ'jjid vuáitt ve'rddeed tue'leskuâus da jeá'kķesvei'gg -sárnamvuõ'jjid. Sää'mķiõlâst täk lie šiõttuum sää'mkultuu're.

Tue'lestä'snn Venus kuâsttai pái tõn á'rnn ko'st pei'vv lij. Náái't tue'lestä'snn kuâsttai ouddâl pei'vvpâjnummuž nuõrtjest, káâtt vuáitt lee'd mäinn, što peággdet Ruõššjânnam. *Jeá'kķestä'snn*-gõs kuâsttai saauj da viõsttâr á'rnn, káâtt vuáitt lee'd mäinn, što mainstet jee'res áask koongõõžžâst, le'be ij ortodooksâst (Valtonen 25.2.2021, ne'ttpååštsaakk.)

Ķiõllkoovi áâ'nmemjurddjid le'be siiskõõžžid jõm leákku tuõđimes rajjääm ni mä'htt. Jee'res vuu'di suõm še kuâsttje tee'kstest. Leám kuâđdam meádda persoonlaž, le'be piárrjest õnnum Ķiõllkoovid tu'tkkummšest, jõs mainsteei ij leákku haa'lääm vä'ldded tõid mie'ldd. Leám smiõttâm še eettlaž aa'sšid tän tuájast. Jõs mainsteei ij leákku haa'lääm u'vdded teáđaid čuu't tärkka, de leám šiõttääm aa'sšid vää'ldee'l täid lokku. Näkam vuái'tte lee'd ouddmiárkkân piárrjest õnnum Ķiõllkoov, kook jie leákku õõlgtum járnsid. Näkam Ķiõllkoovid lie šõddâm kuõ'htnaž miárktõõžž da leám vâlddam mie'ldd pái nuu'bb, le'be kuâđdam obbnes meádda.

5. Sä'mmlai sárnamvuõ'jji áâ'nmemõhttvuõđ

Puk Ķiõlin lie põõšši metafoor, kook lie arggpeei'v mainstum Ķiõl se'st. Ķiõl'laž metafoor šá'dde täujja mie'rrium teemai pirr. Fí'ttõsmetafoorân kááččat tõn, ko mátam metafoor lij systemaattlánji

õnum k̄iõlâst o'dđest da o'dđest. (Idström 2010: 15.) Čiõlgtam tän låaggast idioomi da metafoori teemaid, kookk materiaalâst čiõlgsânji očndâ'tte.

5.1. Peâmm da ä'rbvuõđlaž teâđ serddmõš

Sä'mmla lie âânnam sârnamvuõ'jjid jeä'rben peâmm'mõ'sše da ä'rbteâđ serddmõ'sše. Tõt lij leämmaž jânnamâkksaž vue'kk̄ se'rdded konkreetlaž naa'lin vuä'mm puõlvvõõggi jeä'rmmvuõđid pâi ođđ puõlvvõõggid ouddmiârkkân veärdõskoovi veäkka. Sârnamvuõ'jji veäkka lie uvddum vuõigg jie'llemvuä'ppõõzz le'be vuä'pstõõzz snäätinas jie'llempooddid va'lljummsi veä'kk̄en. Öutstõõzz jie'llem k̄iõččlâsttmõõžžâst norrum siiskâž teätt lij sirddum veärdõskoovi veäkka o'dinakai ooumže. Tânnalla sij lie serddam teâđaid fi'tjtjõõzzin da säärnkâni meärrõõzzin, tabuin, noormin da aa'sšin, koid u'vdde äärv da haa'lee mu'stted. Sârnamvuõ'jji veäkka oummu lie vuäittam saagted luätteettmõõžžin, šõõñi muttsin da luättvaa'ri diõtt. K̄iõllkoov lie šõddâm jee'resnallšem peeivlaž tuâjai da takai tue'jjummsi pirr. K̄iõllkoovin lij vuäittam še kritisä'stted le'be ärvstõõllâd k̄eän-ne oummu neurreekâni suu. Nâkam oummu, k̄eän lij leämmaž kovveemallšem da verddai k̄iõllsilttõs, lie ho'hssjam šiõttõs sârnamvuõ'jjid, kook lie pääccam ââ'nmma veiddsânji õutstõõžžâst.

Jäärg jie'lled

'Käväistä mutka jossakin' (Semenoff, N. 2022)

Miârktõs: Nestor Semenoff mušttli, što jeä'rben Olli Semenoff õõ'ni tuu'l nâkkam õõlmtõõzz te'l, ko son mainsti jeällõččmest jä'ttlânji ko'st-ne. Lääddas vuäitci sârnnad ouddmiârkkân "lähti pyörähtämään mökillä".

Skäädd ij puä'd k̄eäll čeäpptest

"vahinko ei tule kello kaulassa" (Itkonen (1981[1931]): 145)

Miârktõs lij, što skäädd puätt te'l ko lij pue'ttmen, tõn ij vuei't ouddâl tie'tted. Tät lij aalgâst leämmaž lää'dd idioom, mii lij vuästi lai'nn'jum sää'mkiõ'lle.

Kuä'mmer älgg tâ'rvveed

'koura täytyy tervata' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 325)

Näät säärnat ooumže, käätt ij vuäžž ouddmiârkkân pääll k̄idd; ij tää'vet da ij tuäst di k̄õõčcat tä'vvridd k̄iõđstes. Su'nne vuäitt sârnnad, što *kuä'mmer älgg tâ'rvveed*, što puõ'tti vuära o'nnest.

Nu'vddem šuu'tkreäi'ḡg le'be šutkkrai'ḡg

"sellainen vitsireikä", 'pilailija, leikinlaskija le'be koiranleuka' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 133)

Näi't vuaitt särnad ķeä'st-ne oummust, što son lij nu'vddem šuu'tkreäi'ģģ. Tain miärtet näkam oummu, käätt šutkkäätt da ään ironlaž hää'sķvuōđ ķeä'st-ne (Wikisanakirja), da suu äänmem sää'n lie ristreeidast tuōđlaž miärtōōzzivui'm.

Kā'l leäk ka'rštar

'kyllä olet venakko', 'olet poropeukalo' (Itkonen 1958: 93)

Särnamvue'ķķ neeznest, käätt lij "njuōckk-ķiōtt". Son lij čue'rbb da tuejjad tuājaid kruņkstee'l. Sää'mkulttuuräst tät miärkkšââvv, što neezan ij silttād tue'jjeed sää'mtuājaid, ouddmiärkkân ķiōtt-tuājaid. Nuu'bb miärtōs lij ruōššneezan.

Näkam pännjnjuhččâm (Semenoja 2021)

'sellainen kierokieli', 'puhuessa huonosti "taipuva" kieli'

Miärtōs: sää'mooumaž, ķeän njuhččâm ij poonj särnad ouddmiärkkân lää'ddķiōllsaž nōōmid.

Riu'ģģi

'suomalainen nainen, riuku' (Feodoroff, k. 2022; Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 309)

Särnamvue'ķķ da možât sä'mmlai stereotypia lä'ddlaž neeznest, käätt lij ku'ķes da sie'ģģes de ko päälkas. Miärtōōzz lij tää'rktam Marja Elina Semenoff. Riuku-nōōmtōs lij õnum jeä'rben neeznest, käätt lij kaunnâm sää'mkuei'm da siirdčōōttâm sä'mmlai jie'llemvoudda. Riu'ģģi-sää'nn lij kuei'tķiōllsaž metafoor tōn diōtt, ko riu'ģģi lij õhttuom lää'ddķiōl sanna riuku 'päälkas'. Tān vuaitt fi'ttjed pāi jōs fi'ttai sää'mķiōl da lää'ddķiōl.

Äävreäi'j mōōnnād

'mennä avore'in', 'mennä ulos jättäen ovi perässään auki' (Semenoff, F.; Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 324)

Ouddmiärkkciâlk: mōōzz mōōnak äävreäi'j? Uus älgg kā'tted!

5.2. Oummu va'rdde da tobddjid õhtneei idioom

Sää'moummu lie äännam vaard tobddmōōžžin samai symbol'laž ķiōl. Ouddmiärkkân *ķeāškkad*-ve'rb, lääddas 'repiä' ve'rbb vuādđmiärtōs čuä'jat oummu tue'jjeem toi'mnjummsa le'be ķeāškkmō'sse.

vuälaid ķeāškkad

'repiä alustoja', 'koskea, sattua sydänalään' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 353)

Täin miärktet čáđđam pirrõõzz tobddji očndõöttámsáá'jjen.

Mu'st nu'tt keáškad

'Minulla niin repii', 'niveliä särkee' (Semenoff, F.; Lotvonen 2022)

Taauid luádd

'Luita halkoo', 'luita särkee' (Lotvonen 2022; vrd. Idström ja Morottaja 2015: 94)

Miölid poonnjád

'Mielä väántää', 'pahoittaa mielensä' (Hakkola 2022), 'mieliä punoo tai väántää' (Itkonen 1958: 252).

Poonnjád-vee'rb vuáđđmiáarktõs lij soojted, taibbád.

Lõđdsid pu'stted

'Niveliä puistaa', 'täristä, vapista' (Mosnikoff 1992)

Miáarktõs lij jeá'rbi mie'ldd ruõidi siiskáz tuá'rjstummuš. Kõõđ le'be jue'lj vuá'itte tuá'rjsted puõzzálm, páál le'be jie'rštummuž diõtt. Ouddmiáarkkân Anastasia Mosnikoff mainnest Laa'rkaž, čuu'dđvuá'ppes: *Mon jiõm vuei't pääččad ko mu'st čuu't lõđdsid pošt.* 'En voi ampua, kun minulla niin niveliä puistaa', 'En voi ampua, kun niin kovin vapisen' (Mosnikoff 1992: 84).

Rá'dd mu'st ij jáá'd

'minun rinta ei liiku', 'henki ei kulje, olen hengästynyt' (Mosnikoff 1961)

Miáarktõs: sõkklöövvd nu'tt kõrrsánji, što ij vuei't mainsted, ij-ka leu'ddjed. Näskk Mosnikoff sárnn náái't Feodora leu'd 1961 liánt looppást. (Jouste, Marko: saamelainen maailmankuva ja taide -kurs looggâlm 26.1.2022)

Seevv-a seä'lgg?

'kutiaako selkä?', 'kerjäätkö selkäsaunaa?' (Fofonoff, M. 2020)

K'e'rjjääk-a riõkkmõõžž? Ree'ss álgg u'vdded, tõn k'e'rjjääk. Miáarktõõzz lij tää'rktam Tyyne Sverloff.

Njuu'nn lij leámmaž sä'mmlaid vääžnai saagtemneävv. Áá'nee'l njuu'n kõiõllkovvân, sij lie saaggtam jee'resnallšem aa'sšsid, ouddmiáarkkân jee'resmiõllsažvuõđ, suttmõõžž, pro'sttjõõttmõõžž, pro'sttjummuž, keálstummuž, čijlmõõvmmõõžž koon-ne äšša, tiõrvtummuž da prá'sšjõõzz di máatmešt e'ske skääđdräämm da kuärg. Säärnat, što njuu'n vaardâst vuáinn mákam oummu luándd lij da mákam miölin son tá'bbe jeá'last.

Su'st njuu'nn seevv

'Nenä syyhyää', 'hän valehtelee'; 'suuttumus on lähellä' (Hakkola 2022; Itkonen 1984[1948]: 381)

Jõs mainstummuž kōōskâst pâi-i oummu njuu'nn seevv, da son sekk njuu'nes, tõt lij leämmaž keälstummuž miärkk. Nuu'bb beä'lnn lij tu'lkkuum, što njuu'nn seevv, de suttmōš lij âalda (Itkonen.

Su'st njuu'nn läppji

'Hänen nenänsä katosi', 'hän keskittyy kovin johonkin asiaan' (Fofonoff, M. 2022)

Ouddmiärkkân koon-ne äšša čijlmōōvvi päärnaž.

I'lla ni njuu'nn

'Ei ole edes nenää', 'täysin johonkin asiaan keskittynyt ihminen' (Fofonoff, M. 2022)

Ouddmiärkkan jõs päärnaž čijlmââvv nu'tt tärkka, što ij kuul ij-ka vuei'n ni mâi'd, säärnat, što *i'lla ni njuu'nn*, ko nu'tt tärkka čijlmōōvi.

Kâ'l su'st veäl mätmešt njuu'nn vuōiggan

'Kyllä hänen nenänsä vielä oikenee', 'hän saa kurituksen' (Itkonen (1981[1931]): 147)

Te'l ko njuu'nn vuōiggân, ä'sš se'lvvan da čärnee'i jurddi se'lvvne. Nu'bb vuâmmaš mââimōōzzâst što lij leämmaž puästtad. Siiskōōzz lie tää'rktam Sirkka Hakkola da Kauko Feodoroff.

Vuäžžad ku'kes njuu'nn

'Saada pitkä nenä', 'pettyä aikeissaan' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 224)

Tät miärkkšââvv viggtummuž. Ooumaž maantâätt.

Njuu'n vue'lnn särnnad

'Nenän alta puhua / sanoa', 'honottaa' (Itkonen 1958: 785)

Jiõnneed njuu'nmčuojjle'e'l, mâ'te mainste'či njuu'n sizz.

Uu'd mu'nne njuu'n

'Anna minulle nenää', 'nenitellään' (Feodoroff, K. 2022)

Tän miärktõs lij njuu'ntummuš. Njuu'ntummuž miärktõs lij määngpeällsaž. Tõt vuäitt lee'd tiõrvtummuš te'l ko oummu vuõinnlâ'tte kōskkneez, prä'sšjõs ouddmiärkkân kō'll'jem mâŋŋa vuõlggleen. Njuu'ntee'l vuäitt pro'stjõõttâd da pro'stjied di suâppâd reeidaid da jee'resmiõllsažvuõđid. Njuu'ntee'l vuäitt še troocâd ouddmiärkkan jie'llemkuei'm le'be päärnaid. Njuu'ntummuš lij leämmaž sä'mmlaid juõ'kkpeivvsaž vue'kk (Itkonen 1984 [1948]: 429). Sirkka Hakkola lij tää'rktam miärktõõzz.

5.3. Ve'rddeem-metafoor da jie'llem-mätt'tõõzz

Metafoorâst lij kõõččmõš ve'rddõõllmõõžžâst. Sämmla lie ouddmiärkkân ve'rddõõllâm snäätнас oummu vuõ'jjid, luänd le'be jiõččvuõđ koon-ne maaddârpuärrsa da nääi't lie haa'lääm, što käämlač mo'stte maaddârpuärraz da suu jiõččvuõđid. Seämmast sij lie raajjâm fi'ttjõõzz nuõrab puõlvvõ'kkē, måkam maaddârpuä'res sooggâst lij leämmaž da måkamnallšem jiõččvuõđid su'st lie serddam nuõrab puõlvvõ'kkē. Tãn nalla maaddârpuärraz jeä'le käämlaáčci mooštast da ân'jõžääi'j jie'llmest mie'ldd. Mainnsin lâä'zztet õhttvuõđ jii'jjes maaddârpuärrsid. Sämmlai särnamvuõ'jji miärktõõzzin käunn'je täujja še vuäppõõzz di jie'llem-mätt'tõõzz. Särnamvuõ'jji miärktõõzzid jeät leäkku pâi čio'lggääm jeä'rben päärnaid vuõ'i'ggest. Sij lie fe'rttjam jiiij tõiđ fi'ttjed.

Ton leäk mâ'te čiččâm tuâj Säärfaž

'Olet kuten sen seitsemän työn Sarafima' (Ingilæ 2020; Semenoff, F.)

Tät miärkkšäävv, što leäk õõtnalla viiššäl ko maaddâräkkad Säärfaž. Su'st le'jje pâi tøn *čiččâm tuâjjad* õhttna tuejjeemnalla. Miärktõõzz lij tää'rktam Irja Ingilæ. Särnamvue'kk va'sttad lää'ddkiõllsaž särnamvue'jj "monta rautaa tulessa".

Mätt'tõs: puk tuâj â'lgge tuejjeed valmmša, što ij taarbâž tunââ'llest tõiđ tuejjeed.

Ruâđ keä'pper jiõk vuei't čuõ'ldde kâžsted

'Sukusi lakkia et voi kanton ripustaa' (Semenoff, N. 2020)

Miärktõs lij, što mee'st pukin oummuin lie ruâđ. Preeddan lie koon-ne pääi'kest, ko'st jiiij leä'p jälstam, le'be mij maaddârourmmu lie to'ben jälstam. Leä'p vuäžžam seämmanallšem jiõččvuõđ le'be seämmanallšem vuõ'jjid ko keä'st-ne maaddârourmmust lie leämmaž. Tõ'st jeä'p piâzz ni koon ärra. Tõk lie pâi mie'ldd, mõõnzep koozz täättas ääi'j mie'ldd jälsted. T.I. Itkonen lij kovvääm miärktõõzz lää'ddkiõllsaž särnamvuõ'jjin "ei omena kauas puusta putoa" (Itkonen (1981[1931]): 145) da tõt kovvad tãn särnamvue'jj õõtnalla.

Jie'llem-mätt'tõs: âä'n preeddnääd äärvast da kue'dd mie'ldd sooggad ä'rbbvuõđid.

Su'st lij nu'tt verddai njoouč

"Hänellä on niin virtaava kieli" (Vuoti 2020)

Tuu'l lij õnnum näkkam särnamvue'kk oummust, käätt lij čie'ppeld vuäžžam mainstee'l aa'sšid tøn nalla, mä'htt son jiõčč tuäivv da mä'htt su'ne lij puârast. Son vuäitt vuäžžad jiõccses tä'vvridd, jeällmõõžž ko'st-ne le'be ouddmiärkkân peämmpäärna di jee'res aa'sšid mâi'd son lij tättam.

Mii lij mâ'te kiõggpõttsekkai

”On kuin mikäkin käenpiika” ’mielistelevä ihminen’ (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 325)

Kiõggpõttsekkai lij siõmlääddaž, käätt keârdd kiõgg mie’ldd (Idström & Morottaja 2015: 34). Nuu’bb miârktõs lij ooumaž, käätt pâi čuâvv nuu’bb oummu, leša vuäitt lee’d ouddmiârkkân še pâi seämmamiõllsaž le’be miõlstâáll da tuejjad aa’ššid nuu’bb oummu miõl mie’ldd.

Jiõccsad bie’ss ča’rvvai

”Itseäsi piru puristaa” (Semenoff, H. 2022) Miârktõs: Jõs pääggast da pe’lkkad lää’mes oummid, jiõccses puätt mii-ne neeu’res aa’ššid le’be puõzžâlm. Lij leämmaž sârnamvue’kk *jiõccsad bie’ss ča’rvvai, ij lue’sittel teänab.*

Jie’llem-mätt’õs: puk oummu lie seämma-ärvvsa

5.4. Ä’rbvuõdlaž jie’llemvuâkka õhttneti idioom

Risttpuärraz jie leäkku vuäžžam näittlõõttâd kõskkneez, jõs suännast lij õhttsaž risttpä’rnn. Sä’mmlain lij leämmaž sârnamvue’kk:

cuä’rtt/čõrmm lij te’l siâng vue’lnn

”piru on silloin sängyn alla!”

Miârktõs: jii’jjes sää’m-meer siiskâž huântummuš. Ä’rbvuõdlânji sää’mpä’rnn vuäžž risttmõõžžâst kue’htt risttpuärraz: ristjie’nn da risttee’jj. Suâna jie leäkku veä’nccpaarr, jie-ka äävpaarr. Pâ’rnn vuäžž risttmõõžžâst risttpuärssi mie’ldd oõđ piârri. Risttpuärraz piârteezvue’mm šâ’dde piârri vuäzzli’žžen da tõn diõtt ij leäkku suâvlaž, što suâna näittlõõđče kõskkneez. (Lotvonen 2015; Moshnikoff, A. 2015.)

Sä’mmlain lie äi’jstes leämmaž määngrituaal’laž kõõččâmstue’l- da näi’mmä’rbvuõđ. Tõk lie âännam se’st jiännai jee’resnallsem rituaalid, kook-gõs lie âännam se’st ouddkõõzzid da äskkmõõžžid. Kõõččâmstue’lin da näi’mmvuõ’jjin lie mainstum kiõlâst õnnum kiõllkoov.

Suõnnpõõ’nni suõnid pâânn

”Suonenpunoja suonia punoo”

’Suonenpunoja, eli puhemies käy puhumassa tytön vanhemmille’ (Sverloff, T. 2022)

Miârktõs: te’l ko sää’mnuõrr lij miõlstõõvvâm koon-ne niõđže, son i’lmmat ää’šš puärsees. Jõs nijdd välldjââvv sää’mpää’rn piârteest, te’l sää’mnuõrr vuâlgg puärssi-, ruâđi-, di suõnnpõõ’nn’jivui’mm niõđ

päikka. Suõnpõõ'nni kääčč niõđ pääi'kest "Lij-a mee'st låá'pp mainsted?" Ee'žzed ko a'sttai, son te'l väldd puunstes veinnpo'ttel da ta'rjjad niõđ puárssid da viilljid kolmm sk'iänkkcie'rķ juõ'kk'kõ'žze. Suõnpõõ'nni spä'ssbääšš, ko ä'sš lij nääi't de'be suåppum. Jõs piárrivuazzla jie vää'ld cie'rķid, tõt miárkkšââvv seäđñtõõttmõõžž. (Itkonen 1984[1948]): 413)

Nijdd lij ju'n jukkum

"Tyttö on jo juotu", 'tyttö on kihlattu' (Fofonoff, M. 2022)

Miárktõs: suõnpõõ'nni já'tte mainste'mmen välddjõõvmmõõžži peä'lest niõđ puárssid. Jõs sij o'nkste, de va'ldde cie'rķid da mánja tõ'st siidást mainste, što välddjõõvmmõõžž o'nkste da *nijdd lij ju'n jukkum*, "tyttö on jo juotu". (Itkonen (1984[1948]): 416)

Tiõrvân jeälak!

"Terveenä elät", 'terveyttä, terveydeksi!' (Feodoroff, K. 2022)

Miárktõs: ouddmiárkkân nääi'm prää'zniksaagg õhttvuõđâst ä'jste leekk veä'nccpa'rre ju'lste'e'l cie'rķid. Veä'nccpa'rre ä'jstet tiõrvâsvuõđ da leekk. Jee'res prää'zniksaagg õhttvuõđâst sarnnum sárnnamvue'jj *Juu'lest tiõrvân!*"siemaise terveenä!", 'kippis!' da *Tiõrv'vuõttân!*'terveydeksi!'

Lei'bb älgg u'vdded

"Leipä täytyy antaa", 'lahja täytyy antaa' (Semenoff, N. 2022)

Miárktõs: veä'nccpa'rre uu'det stuä'lest lei'bbkuu'sķ, käätt miárkkšââvv tõn, što sk'iänkkpuäzz le'be sauzz lij ju'n uvddum sk'iänkkân. Tä'st šâdd u'vddja "veä'lğg", kää'tt älgg tiuddâd. Nääi'm lie täujja leämmaž kie'zzi. Puäzz le'be sauzz uu'det eman tälvva veä'nccpa'rre preeddnen. Jõs ij uu'd lee'ib, ij leäkku ouddam sk'iänk. Miárktõõzz siiskõõzz lij tää'rķtam Tyyne Sverloff.

Te'l ku kaavsõs lij sattum odđ päikkkses, vue'n väldd suu vuâstta põõrtâst da ta'rjjad lee'ib säänee'l:

tä'st ooudâs ton leäk lei'bbjeä'med

"täst'edes sinä olet leipäemäntä" (Itkonen (1984[1948]): 414).

Miárktõs: vue'n serdd kue'tthåâid mánja. Miárktõõzz lij tää'rķtam Pirjo Lotvonen.

Sárnnamvue'jj lie njäälmלאž maainâsä'rbbvuõđ vue'ss da tän nalla ko'lle še ä'rbbvuõđלאž mušttu. Tiõđלאž tu'tķkummšest älgg vuâđđõõvvâd njäälmלאž ä'rbbtiõttu da ââ'nmed moštt-teâdaid. Moštt-teâtt lij tuõđלאž, ķiõččlõsttum aa'sšid kovveei mainstummuš.

Sárnnamvuõ'jjid lie âânnam spontaanlânji mainstum ķiõlâst. Sâ'mmlai sárnnamvue'jj lie šõddâm vue'vv-vue'zzest arggpee'v jie'llmest. Tõt lij leämmaž vue'kk se'rdded teâđ, vuä'psted da mätt'ted

di hää'skâ'tted. Huõlkâni tõ'st, što muu tu'tk'keem-materiaal ij leäkku samai jõnn, tõ'st vuäitt vuämmsõõttâd sää'mkulttuur vaikktoõzzid, ku idioom da metafoor lie serddam puõlvvõõggâst nobba kiõl mie'ldd.

5.5. Jie'llemvuõ'jjid õhtneei idioom

Sä'mmlai ä'rbbvuõdlaž jie'llemvue'kk' vuãdõõvi ee'jj-jãrrõ'sse da luãdjie'llemvuãkka. Ee'jj-jãrrõõzzi mie'ldd si'rddeš tä'lvv-, kiõd-, kie'ss- da čõõučpai'ki kõõskâst. Taa'lvi jeälsteš õhttsaž tä'lvvsiidâst da sä'mmla ši'le õõutsââ'jest. Kõõdi piâr si'rdde jii'jjes sooggvuu'did kue'llseellmõ'sše da mie'csted. Puõccuid õ'neš oummi da tä'vvri jãã'dtummsa di kãã'ddsee'llmest paaimeõsjie'll'jin. (Kolttakulttuurisäätiõ, ne'ttseeid.) Måttam kiõllkoov lie šõddâm kovveed ee'jj-jãrrõõzz snãätnas poodd, snãätnas ääi'j älggmõõžž di tõõzz õhtneei šõddmõõzzid le'be tõi ääi'jpooddâst tuejjuum tuãjaid.

Sãã'rves luãšt

"Hirvas laskee"

Õõlmtõs miãrkkšããvv, što sãrvva rõõggãdãi'gg poott da sãã'rves mããnn keãimnses. Äãld pã'cce sãjiseez. (Idstrõm, Anna & Morottaja, Hans 2015: 85). Äi'ggperspektiivãst tã'st lij kõõčcmõõžžãst alggõõhčč.

Kiõd čããppãtt oummu

"Kevät 'mustentaa' ihmisen", 'ihminen ruskettuu' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 314)

Lããnõk le'be ä'vv pei'vvã'tte, čããppã'tte di roočkã'tte oummu te'l ko son lij jiãnnai åuggan.

Puõccu lie kiõdãst

"Porot ovat kädessä", 'Käsitokka (pieni)' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 325)

Kiõttciõggãr lij siõm čiõggãr. Siõm kiõttciõggãr lij norrum čõõuçi pããi'kããlda labžžu, læ'bžžpuõccuid raajjam diõtt. Nããi't tõi le'jje kiõdi vuãltõõzzãst, ko taarbše puãžzoocãm le'be kãã'ddesjie'rjid tä'vvri jãã'dtem diõtt. Čõõuçi tä'vvrid vuei'tteš jãã'dted pãi kãã'ddespuõccuin. (Feodoroff, L. 2022.) Miãrktõõzz lij tãã'rktam Nestor Semenoff.

Ku'mpp joorat puõccuid

"Susi pyörittää poroja", 'susi kierteleo porojen ympärillä'

Miãrktõs lij, što ku'mpp jããtt puõccui pãr da kãdd (Idstrõm, Anna & Morottaja, Hans 2015: 25). Ku'mpp tuejjad veã'lõõsvuõd čiõkkrest da peejj puõccuid likkeed.

Puãžzooumaž ceãlkk spalkk le'be olggsei'bb

'poromies sanoo hukka tai riukuhäntä' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 325)

Puáz3ooumaž nõmmad kuu'mp pâi spalkkân le'be olggsei'bben, ku ij vuei't sârnad pâlddaz jii'jjes nõom, tøn diõtt, ko tõt tuejjad neuu'res leekk. Vladimir Feodoroff lij tää'rktam miârktõõzz siiskõõzz.

Mâin kuärggõõđak? Njiõccgõõzzin

"Millä ylpeilet?, sääriluulla", 'tuleva metsämies' (Fofonoff, M. 2022; Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 325)

Lij šiõgg meä'ccoummu miârkk, jõs ååumpä'rnn kää'ddskuätt. Sä'mmlaž ij ni kuä'ss kõõjj vuõ'i'ggest: "Leäk-a kåddam?" Kõõjjât, *mâin kuärggõõđak*, 'millä kehut, millä ylpeilet?'

Seämmanalla, ko päärnaž sâdd, čio'lj-jie'nnest kõõjjât: *mâin kuärggõõđak*, jõs čio'lj-jeä'mn va'sttad *muõ'rjin*, 'marjalla', nijdd lij šõddâm.

Õõđ lij sä'mmlai hä'rčč da njiõccgõs lij leämmaž sij pohttmõš ouddmiârkkân kaappja. Miârktõõzz lij tää'rktam Nestor Semenoff.

Kuõ'li kiõjid tõppâd

"Tukkia kalojen jälkiä", 'paikata verkkoa'(Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 247)

Miârktõs lij sääi'm čiohttmõš.

5.6. Kuõ'bžze õhtteei kâ'rvvemõõlmtõõzz

Sä'mmlain lie åskkmõõžž kook kue'skķe še'e'llemleekk le'be šeellmõõžž pannleekk. Ij leäkku leämmaž låä'pp sârnad vuõ'i'ggest piârja, što lij vuâlggam kuõbžžšeellmõ'sše. Åumma lie saaggtam teâđaid koon-ne jee'resnalla. Ouddmiârkkân, jõs tollsââ'jest lij toll, lij pijjum õhtt puõ'lli muõrr jee'resnalla ko jee'res muõr lie pijjum. Tõt lij miârkkân kaappja, što kää'lles lij vuâlggam kuõbžžšeellmõ'sše. Tãn nalla päärna jie leäkku f'ittjam kõõččâd ni mâi'd. Nääi't lij ainsmõttum, što meä'ccooumže ij šõõdd neuu'res leekk. Nääu'd ij leäkku leämmaž låä'pp nõõmteđ vuõ'i'ggest, tøn diõtt kâ'rvvemõõlmtõõzz lie šõddâm da sä'mmla lie âânnam tõid. Ouddmiârkkân kuõbžžâst lie mäâng jee'res kääčceemnõõm. Mâņņa ko ååum lij puättam määusat mie'cest, ij leäkku leämmaž låä'pp kõõččâd vuõ'i'ggest, lij-a kåddam avi ij. (Semenoff, N. 2022.) Kuõbž kâ'rvvemõõlmtõõzzâst šõddâm nõõmtõõzz:

âssastorkk, 'paksuturkki' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103). Tãn nõõmtõõzz kuõbžž lij vuäžžam toork mie'ldd. Lij kovvuum mâkamnallšem sõõus lij: âssai. Ij leäkku nja'rbbes, ķi'lgges sõõus, ij-ka pâ'rğğčâu'dd. Vladimir Feodoroff, Nestor Semenoff da Jouko Fofonoff lie tää'rktam miârktõõzz siiskõõzzid.

Kammgaž, 'pikkukenkä' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103) lij siõ'me árra le'ddi neezzan áâ'nmem kâ'rvvemõõlmtõs kuõbžâst. Tõt kovvad kuõbž, kää'tt lij leäkku jõnn, rää'ves kuõbžž. Tõt lij má'te *päärnaž*, eraus le'be vie'rrjumákksaž kuõbžžpeärnaž. Vladimir Feodoroff lij tää'rktam miärktõõzz siiskõõzzid. Sä'mmlai áskkmõõžzi mie'ldd kuõbžž ij kää'dd neezzan, ij-ka kâ'ptt kää'dd áaumoummu. Kuõbžž vuäitt kuuitâg heätteed neezzan, käätt lij siõ'me árra, jõs son lij vue'rddmen áaumppää'm. Kuõbžž áskk, što lij šõddmen puõ'tti meä'ccooumaž. (Itkonen (1984[1948]): 365.)

Vuásppåá'dnäu'dd, 'luojan peto' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103) lij áaumoummui áâ'nmem kâ'rvvemõõlmtõs le'be peitnõmm kuõbžâst. Kuõbžž lij leämmaž *Vuásppåá'dnäu'dd*, ci'stti da sõrgg *Vuásppåá'dnallsem* jäälai. Vladimir Feodoroff lij tää'rktam miärktõõzz siiskõõzzid.

Kaampâr, karhu päärnaid *kiõläst*, lij še "nallekarhu" miõllnõmm (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103)

Kõrrka'tti "kovahousu", siõrrnallsem nõõmtõs kuõbžâst, áâ'net ouddmiärkkân leu'ddkiõläst (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103)

Täälaž lij täujja jáarglõttum lää'ddkiõl saa'nin *kontio* (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103), da tät lij leämmaž tuu'l áaumoummui áâ'nmem sää'mn.

Aiham, *ä'jjham*, mü lij aalgâst miärkkšõõvvâm 'muu ä'jj' lij sää'm-mainnsin õnnum kâ'rvvemõõlmtõs kuõbžâst (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 103).

Kuõbžâst käunn'je jee'res nõõmtõõzz še, kook õhttne suu sooggbeälla le'be ákka.

5.7. Maa'lmvuäinnmõ'sše õhtneei idioom

Sää'mnallsem vue'kk äâ'nmed *kiõllkoovid* kuâsttai jeä'rben sää'm-mainnsin. Sä'mmlai vuä'mm mainnsin *kiõllkoovin* áâ'net täujja personifikaatio. Jiõggte'mes stuukk, ää'sš le'be mõõn-ne luätteettmõõžž kovveet seämmanalla ko tõt le'čči ooumaž le'be mü-ne jie'll'jenrajjum jállsaž. Ouddmiärkkân suâl, *keä'dgğ* di tie'rmes da kuuskõõzz vuä'itte ju'n-a mainsted le'be tuejjeed seämmanallsem tuájaid má'id ooumaž še tuejjad. Jáakk Sverloff mainnsest *Ká'lläakkaž* (pahtasaari), pä'htt vuäitt lee'd mõõn-ne miõlin, ouddmiärkkân neeu'res miõlin da tõt vuäitt šõddeed pogoda (Mosnikoff 1992: 101).

Tie'rmes *keä'dgğke'rrsin* vuäj

"Ukkonen kiviahkiolla ajaa", 'kova ukonilma, raju ukkosrintama' (Semenoff, F.)

Kõrr tie'rmes raazat da teärrmaz tool reäçkte. Särnna, što *Tie'rmes (Vuâsppâ'd teärrmsen) keä'dgğķe'rrsin vuâjj*, ko nu'tt raazat da pâi reäçkat ko kie'dj špääukte ke'dgğķe'rrsi kää'lzi vuâstta. Miärktõs: Näkam särnamvuõ'jjin kovveet mu'vddem kõrr tie'rmes lij. Sä'mmla äskka, što Tie'rmes lij Vuâsppââ'd tuejjeem tuâjj. Nestor Semenoff lij tää'rktam miärktõõzz.

Kulttuur- da sä'mmlai historiatobddmõõžži lââ'ssen mytologia tobddmõš vie'kkat tu'lkķeed sä'mmlai särnamvuõ'jjid da njäämlaž maainäsä'rbbvuõđ da jeä'rben sää'm-mainnsi ä'rbbvuõđ tobddmõš vie'kkat ää'veed särnamvuõ'jji miärktõõzzid pue'rben.

Cuä'rtt rääj vōnnâz kōõzzin da vuõptin

”Piru tekee veneen kynistä ja hiuksista” (Fofonoff, M. 2022)

Miärktõs: Cuä'rtt miärkkšââvv tä'st koon-ne neeu'res leekk. Tõn mârṇṇa ko kōõzz lie peä'ckķuum da vuõpt çokkum, kōõzzi kuu'sk da vuõpttçââ'lm â'lğge puä'ldded. Tõid ij vuäžž vue'lğgeed takai rooski sizz. Sä'mmlai äskkmõõž mie'ldd cuä'rtt rääj vōnnâz kōõzzin da vuõptin. Takainalla pärnaid jie leäkku särnam, što mõõn diõtt, cie'lkķeš pâi, što *Cuä'rtt-tâma jiõčč teätt mâi'd vōnnsin tuejjad*. Tãn miärktõ'sse lie määng to'lkķummuž:

1. Cuä'rtt vežž tuu vōnnsin.
2. Jõs kuâđđ tuõđštõõzzid le'be çuäjtõõzzid jįstes koon-ne päikka, poppad mõõn-ne ää'sš tuejjummšest.
3. Neeu'res ää'sš šâ'dde jįõccses le'be piärrja.
4. Jõs ouumaž lij huõltem, kii-ne vuäitt äâ'mned äü'kķen väjldõõvvâm tä'vvrđd suu vuâstta.

Miärktõõzz siiskõõzz lie tää'rktam Raija Lehtola, Tyyne Sverloff da Sirkka Hakkola di Pirjo Lotvonen.

Bie'ss tōn pie'ljes vuâlla teä'ddli

”Piru sen peukalonsa alle painahutti”, ’jokin tavara on kadonnut’

Bie'ss tōn pie'ljees vuâlla teä'ddli miärkkšââvv tōn, što mii-ne tä'vvrđd läppai äâ'nmest, ouddmiärkkân neu'll le'be turaškasuõnn kuärram õhttvuõđâst (Itkonen 1981[1931]: 60). Lij sarnnum še tä'vver lij *Bie'ss laauk se'st* (Semenoff, N. 2021). Äskkmõõž mie'ldd bie'ss nâârr la'ğğstum tä'vvrđd le'be ko tä'vver läppje, säärnat, što tõk käunn'je mâtmešt bie'ss laauk se'st. Tãn nalla lie mätt'tam oummid ouddmiärkkân äâ'mned huõl da lee'd tä'rkk tä'vvrđvui'm.

5.8. Luõttu da äigga õhttnei idioom

Õhtt sä'mmlai kulttuur kovvee jioččvuõtt lij luättõõldâsvuõtt. Lij luâdlaž, što sârnnavuõ'jjid lie šõddâm jiânnai luõttu õhttnei ouddkõõ'zzid, âskkmõõžžid da luätteettmõõžžid. Jie'll'ji le'be luâdast jââttmõõžž da šõddmõõžžid kovvee kioõllkoovid ââ'net še jiânnai. Tõn diõtt, ko luâttjââ'ttem lij leâmmaž luâdlaž vue'kk, jie'll'ji jâlstõõttmest da luätteettmõõžžin jee'res ee'jjpooddin sä'mmla lie silttâam juurdced jee'resnallsem ouddkõõsmiârkid. Ee'jj-jârrõ'sse vuâddõõvi jie'llemvue'kk lij ooudâam jie'll'jid da luõttu di luätteettmõõžžid õhttnei kioõllkoo'vi šõddmõõžž.

Ri'mjj seei'b e'tte / ri'mjj kammsees kââcc

"Ketun hännät ilmestyvät / kettu ripustelee koipinahkojaan", 'ruska-aika alkaa' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 314)

Miârktoõs: Muõri lõõst kuâstje veâl ruânnan, leša jooukâst lie ju'n to'b täâi'b keârõkââi'j eeu'n.

Idstrõm kioõtt'tââll *Inarinsaamen käsitemetaforat* -kõe'rjest äigga da luõttu õhttnei metonymiaid: ko keârõkââi'j ruõ'psses ââu's e'tte tok ti'kk, tõk lie seâmma eunsa ko ri'mjj. Idioom tuâggžen lij te'l miõlljurddsaž juurd rie'mj tuejjummšest. Ri'mjj lij tän nalla ruõ'psses lõõsti metafoor. Ruõ'psses lõõst lie keârõkââi'j metonymia, te'l lõõsti eu'nmuuttâs lij snâätnas ee'jjââi'j inde'kss. (Idstrõm 2010: 102.)

Miârr/jâu'rr vâldd vue'zses

"Merijärvi ottaa osansa" (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 324)

Miârktoõs lij, što miâr le'be jââu'r â'lnn kii-ne parttsââvv. Nââi't sâârnat, ko ooumaž hiâvvan.

Mâän pârrai

"Kuu tulee syödyksi", 'kuunpimennys' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 155)

Pârrjed-ve'rb kovvad tõn, što mi'ne pâârr nuu'bb. Lââddas 'tulla syödyksi' Vee'rbin kovveet mannupârrjumuž nu'tt, što mâän kuâsttai skââdsuõõllust kioõčce'e'l occne'mmen. Nâkkam eettmõõš šâdd te'l ko mâän šâdd skââdsuõõllu õttja da tõ'st šâdd keeu'ni'kk da tõt mâ'te pâârr mannu, te'l mâän pârrai (Kielitoimiston sanakirja s.v. *kuunpimennys*).

Pei'vv pârrai

"Aurinko tulee syödyksi", 'auringonpimennys' (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 25)

Tâ'st pârrjed-ve'rb kovvad pei'vvpârrjumuž, ko mannu keeu'ni'kk kuâskk skââdsuõõllu da skââdsuõõllust kioõčce'e'l mâän mâ'te peitt peei'v vuâzzas le'be obbnes. (Kielitoimiston sanakirja s.v. *auringonpimennys*.)

Juukkâd čaa'zzid

”Juoda vesiä” (Semenoff, J. 2001; vrd. Idström ja Morottaja 2015: 12)

Tän nalla säärnat te'l ko čää'zzvuei'vv lij vuállnam. Ķeâđđda tu'lvvjem mánŋa ko čää'zz lie cuâkkam, sâu'll da čää'zz lie vuâlggam jiõŋ â'lnn meâdda. Ko lij leämmaž puõlâšinn, sárnna što lij čaa'zzid juukkâm. (Idström ja Morottaja 2015: 12.) Sä'mmla kovvee näkkam sárnnavuõ'jjin, što e'pet lij šiõgg jáâ'tted, siõbll lij puuttâm da kue'll pãárr pue'rben. Lij e'pet šiõgg ka'lddjest vuâggamšõŋŋ. Ouddmiârkkân *puõlâšinn lij leämmaž, áâ'n lij čaa'zzid juukkâm (jiõŋ â'lnn)*. Sárnnavuõ'jjin lij seämma miârktõs ko aanarsää'mkiõlâst *čaa'sijd keessid*, čaa'zzid kie'ssed.

5.9. Åskldõ'kke õhttnei idioom

Ortodookslaž åskldõk da åskldõõgglaž rituaal õhttne še jeärben åskkmõõžžid. Ķiõllkoov lie leämmaž äü'kken tõi aa'sši mainstummšest tõn diõtt, ko ij leäkku pâi leämmaž låå'pp pukid aa'sšid mainsted vuõ'i'ggest le'be ni voo'ps. Lij leämmaž åskkmõš, što tõk tuejje neu'res leekk, puõzzâlm le'be jäämm'mõõžž, jõs tõid maainâst.

Jaa'mi ij õõlg čuõlmmeed

Miârktõs: Te'l ko papp läull jaa'mmi ceerkvest, da oummu má'ne prá'sšjõõttâd jäämmam oummu, ij vuâžž vä'zzed pirr groob. Ägg maccâd da mõõnnâd mãåusat jii'jjes päikka. Sä'mmlai åskkmõõžž mie'ldd muđoi jaa'mmi kãčč prá'sšjõõtti mie'lde, le'be piãrrja šãdd mii-ne neu'res aa'sšid (Sverloff, T. 2022). Ouddâl ceerkvest lij leämmaž kulttuur tobddi ooumaž ohjje'mmen prá'sšjõõttmõõžž.

Ko tän ââ'lmest poorak tâ'rvvpã'sttmin, Vuâsppã'd tun ââ'lmest oudd tu'nne miõttpã'sttem.

”Kun tässä elämässä syöt tervalusikalla, Jumala tuonpuoleisessa antaa sinulle mesilusikan.” (Itkonen 1984 [1948])

Miârktõs: Tät sárnnavue'kk kovvad pí'rggummuž, jie'llem juõ'kkka jii'jjes ooddi mie'ldd. Pã'kk puätt tunââ'lmest. (Hakkola 2022.)

Pãâ'ssvillj vaa'ldi

'pyhäveli otti' (Semenoff, N. 2010)

Miârktõs: jõs pormõš râvv pãã'rdest le'be kiõđâst, ooumaž ij leäkku mošttram sviicâd, pãâ'ssvillj lij te'l neãlggam. Tät miârkkšããvv tõn, što ooumaž ij leäkku jeállam ceerkvest risttmen čõõ'lmeez ku'kes äigga da lei'bb sätt puuttâd.

Pã'rdđ lij pãâ'ss päi'kk, ko'st ägg poorrãd fiin nalla da mu'stted stuállõõttãmvuõ'jjid. Lei'bbkuu'sk õõlgi poorrãm mánŋa västtad pãã'rd vue'lnn meâdda, muđoi lei'bb sätt puuttâd. Tän diõtt tõid ij

vuäžžam la'ggsted kadška. Kue'ttjie'lljid vuäžžai u'vded. Siiskõõzz miärktõõzz lie tää'rkam Matleena Fofonoff da Tyyne Sverloff.

6. Mottjam kiöll

Mõõn diõtt kiöll lij mottjam?

Seämmanalla ko oummu lie mättjam leu'ddjed, sij lie mättjam mainnsid da symbol'laž kiöllää'nem tõið siltteei oummid kuvddlee'l. Seämmast sij lie jiiij mättjam ââ'nmed ree'gges kiöll jee'resnallšem tuâjai le'be siõri kõõskâst di noorõõttmõõžžin. Kiöllkovv *Tollnjä'Imm* le'be lääddas 'tulisuu' miärkkšââvv tuõði pue'rmõs leu'ddçie'pp (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 177).

Sä'mmla lie jeällam çuõ'did i'jjid jee'resnallšem kiöll da kulttuur, di jie'llempirrõõzz muttsi kõõskâst. Jie'llmest lij õlggâm määng vuâra pâi siõttlõõvvâd odd jie'llemvuâkka da pirrõ'sse ouddmiärkkân vääina, evakkomaa'tki di riikki kõõsksaž raajjsaa'lbi diõtt. Riikki kõõsksaž raajjsää'lb 1800-låaggast da Tarto räâuh raajj 1920 mu'rdde sä'mmlai jie'llemsõõ'jid, siidid jee'res riikki vuâlla da tai diõtt jee'res riikk lie vaaldšam jee'res ä'ggpooddin sä'mmlai jie'llemsõõ'jid. Juõ'kk-aa riikk jii'jesnallšem vaaldšummuš lij vaaktam sä'mmlai jie'llma jee'res naa'lin. (Lehtola, Veli-Pekka: saamelaine esihistoria ja historia -kurs looggâlm 14.9.2022.) Tarto räâuh mænna Peäccam õhtteeš Lää'ddjânma. Kulttuurlaž õhtvuõð kook le'je leämmaž çue'ttii'jjid, puâtkkne da lää'dd kulttuur vaikkteškuõ'di jäänab da samai viõkkšânji sä'mmlai kulttuure (Jouste, Marko: saamelaisten maailmankuva ja taiteet -kurs looggâlm 19.1.2022).

Kulttuur- da kiöllpirrõõzz muttâz lie vaaktam nu'tt, što ij leäkku leämmaž vœi'tlvaž se'rdded teâðaid ä'rbvuõðlânji seämmanalla ku ääi'jab. Vuäittmõõžž lie occnam podd poõddi. Huõlkâni jõnn pirrõsmuttsin kuâsttai, što kiöllkoov lie seillam mainstum sää'mkiõlâst puârast tõn räija, ko ä'rbvuõðlaž jie'llemvuõ'jjid lij leämmaž vœi'tlvaž vœ'kkâ'tted õõutâst da jie'lled õutstõssân ä'rbvuõðlaž jie'llem. Kiöll serddmõš odd puõlvvõõggid tõn ääi'j lij leämmaž luâðlaž, tõn diõtt, ko sää'mkiõll lij leämmaž vœi'vvää'sšest äâ'nmemkiõll, piârri da õutstõõzzi jie'nnkiõll. Tuâjpirrõõzz še lie leämmaž vœi'vvää'sšest sää'mkiõllsaž da kulttuurlânji õõutnallšee'm, ouddmiärk puäzghâidd, kue'llšee'llem da kiõtt-tuâj di noorõs. Rutiin lie pohttam mainstummša põõšši kiöllkoovid. Sää'm puäzjoummiin kiöll lij seillam õinn ree'gges jie'nnkiõllân. Se'st lij leämmaž vœi'tlvaž luâðlânji se'rdded kiöll puõ'tti puõlvvõ'kke, možât nâân puäzghoi'ddjee'ji kiöllõõutstõs lij vœ'kkam tån tuâjast. Puäzghâaid sannõs lij šõddâm jii'jesnallšem kiõllân, kâatt âân se'st kiöllkoovid. Seämmanalla ko leu'ddkiõl, puäzghâaid kiöllkoovid kannât ta'rkstõõllâd jii'jes tu'tkkummsen.

Lä'ddlâsttmõõžž vaiktõõžž lie leämmaž miärktei obb sää'm meera, nu'tt še nuõrtsä'mmlaid. Tõn diõtt mee'st lie šõddâm ķiõlte'mes puõlvvõõgg. Ouddmiärkkân škoouli aaztõkjie'llem Lää'ddjânmmest lij kuâđđam jiânai traumaid sää'moummid. Tõn mânia oummu jie haa'lääm mainsted teänab sää'mķiõl, jie-ka mainstam päärneez säämas. Leäi hiälpab heelgeed jii'jjes jie'nķiõl. Määng oummu juurdce, što sij päärnain le'õci hiälpab da pue'rab šõddâd lää'ddķiõllsaž pirrõ'sse da mainsted lää'ddķiõl. Tät lij õhtt jõnn mäinn, mõõnn diõtt sää'mķiõl da kulttuur serddmõš lij puâtkknam obbnes määng ekka.

Jeä'rben leeu'din vuäitt kuullâd, mä'htt sä'mmla lie jeällam. Evakkoääi'j mânia sä'mmlaid aazteš Lää'ddjânmmest da si'rdde si'jjid jälsted looppâst Če'vetjääu'r da Njeä'llem vuu'did ee'jj 1949. Kuâđđji jõnn ä'ķķõs mõõntum jie'llemsõõ'jid da sij pu'rğgee da hiälpate ä'ķķõõžž leu'ddjee'l odd jie'llemsää'jest. (Lehtola 2012: 398–399.) Tobddjid da ouddmiärkkân raaj tuäkka kuâđđjam jie'llemsõõ'jid da kue'stlmid sij kovvee čie'ppeld symbol'laž ķiõl ää'nee'l. Leu'ddä'rbbvuõtt lij siõmmnai siõmmnai ķeäppnam aaztum puõlvvõõgg mânia. Määimõsân lie kuâđđjam jie'lled tõk leeu'd, kookk aaztummuž mânia lie šõddâm odd jie'llempai'kin.

Vuä'mm mainnsin käunn'je samai jiânai mytolooglaž ää'sš da äskkmõõžž, leša symbol'laž ķiõlin mainstet arggpeei'v jie'llmest še. Tõ'st vuäitt vuei'nned mä'htt sij lie jeällam da mäkam maai'lmkõvv sä'mmlain lij leämmaž di mä'htt sij lie fi'ttjam te'l aa'sšid. Ouddmiärkkân čuu'dđmainnâz lie šõddâm tuõttjie'llmest čuu'di jāattmõõžži äi'ğğpââ'j aštõõllmõõžžin. Tõn äi'ğğpââ'jest jeä'rben pâalai diõtt lie šõddâm kârvmemõõlmtõõžž, kook lie õõlgtum pâi õutstõõžž fi'ttjummša. Ko jãrraz jie fi'tte symbolid, de vuäitt ouddmiärkkân vaarted čuu'di pue'ttmest si'jdde.

Anna Idström tuätt, što ķiõl'laž metafoor jäu'ķķe siõmmnai siõmmnai ko ķiõll da tõn pirrõ'stti kulttuur miälgžed mottje (Idström 2010: 47). Äi'ğğ sä'mmlai aaztem mânia lij leämmaž šiõttlõõvmmõš vee'res kulttuure, ķiõlle da lää'dd õhtsažkâdda di mä'nglest veäl lie puättam vaiggâdvuõđ ķiõl seillmõõžž diõtt. Sää'mķiõll lij leämmaž samai ra'vves ķiõll. Tõt lij seillam čõõđ puk jõnn jie'llepõõ'ji da puõlvvõõggi õinn veäl mainstum ķiõllân, huõlkâni tõ'st, što tõt lij härvva teänab ķiõllmainstee'ji jie'nķiõll. Nuõrtsää'mķiõl noormtemtuâjj lij älggam 1970-läägg räâ'jest da ķiõll lij siõmmnai siõmmnai mottjam. Nuõr da puä'resoummu jie vie'ltkâni maainâst teänab seämmanalla da änn'jõžääi'j nuõr mättje ķiõl ķiõllpie'zzest le'be škooulâst piârri sãjja. Õhtsažkâaddlaž muttâz lie vaikkam sää'mķiõll mättjumša. Lij se'lvv, što sä'mmla lie mättjam metafoorlaž ķiõllkoovid njäälmãlaž ä'rbbteäđ mie'ldd. Ķiõllkoov jie leäkku veäl obbnes jaukkâm mainstum sää'mķiõlâst, leša mainstummuš ķiõllkoovivui'm lij vuei'tlvaž pâi te'l ko siltad ķiõl samai puârast.

7. Loppjurddi

Te'l ko va'ljeem tee'mm muu tu'tk'kummša, smiõ'ttem, što lie-a mu'st nokk teätkääv da materiaal kiõllkoovin. Åå'n ko kee'rjtam tu'tk'kummuž loppvue'zz, vuâmmšam, što materiaal käunn'je miâlggâd hie'lkeld. Mainstõttum oummi joukk leäi peä'lstes miâlggâd u'cc.

Veiddsab jie'nnkiõllsaž mainstättmõõžžin materiaal le'čči aainâs šoorab. Mainstättentuâj le'čči vääžnai juä'tk'ked samai jâ'ttlânji, što kiõllkoovid vuäžžat lââ'zz ruõkkmõ'sše puä'res oummuin. Le'čči vääžnai vuäžžad jeä'rben miärktõõžžin ta'rkstummšid da lââ'ssteâđaid. Materiaal käunn'je puârast da lie veäl oummi mooštast miâlggâd jiännai. Le'čči i vue'itlvaž tue'jjeed nuõrttsää'mkiõllsaž idioomsää'nnkee'rj. Haa'leem noorrâd muu tu'tk'kummša särnamvuõ'jjin juõ'kk'nallšem kiõllkoovid, mâi'd sää'mkiõllâst tuu'l lie âannam da ta'rkstõõllâd tõið obbvuõttân mâkam ââ'nmemvue'jj kiõllkoovin lie leämmaž da jeä'rben veäl ää'veed tõi miärktõõžžid. Seämma kiõllkoovid vuäi'tte käunn'jed jäänab jee'res miärktõõžž, ko mâi'd leäm tän tu'tk'kummša kee'rjtam. Tu'tk'kummuž lo'ppe leäm lââ'zztam norrum särnamvuõ'jjid da tõi miärktõõžžid. Puk liistâst le'ddi särnamvue'jj jie kaunnu tän tu'tk'kummuštee'kstest.

Haa'lääm täin tuâjain spä'ssbõõššâd maaddârääkkaid da maaddârää'jjid, mâkam moo'ččes da ree'ğges kiõl sij lie mi'jjid ä'rbbvuõttân kuâđdam. Seämmast haa'lääm kaggâd tän kiõllkoovi määngpeällsaž kiõl vue'zz, što tõt ij väjldõõvče. Tuäivam, što tät tuâjij sme'llkâtt odđ kiõllõõ'nn'jid ha'rjttõõllâd kiõl jee'res vue'zzid da jeä'rben keäzzči sää'mčeäppõsnee'kki miõlid ââ'nned kiõllkoovid ouddmiärkkân odđ leu'di, laull'ji, tiivti di mainnsi tue'jjummšest. Kiõllkoovi ta'rkstõõllmõš ää'vad miõllkie'ssi naa'lin sä'mmlai määngpeällsaž maai'lmkoov da sij jurddjid. Särnamvuõ'jjin õhtta'vve kiõll, kulttuur, åskldõk da maai'lmvuäinnmõš. Tõin vuäžž šioğg obbkoov sä'mmlai jie'llmest mie'rroom äi'ğğpooddâst. Njäälmâž mošt-teâđ noormõš oudd vue'itlvažvuõđid tu'tk'ked mõõnnâmääi'j tobdmid da tobdjid da tõi diõtt kiõllkoovid vuäitt še äü'k'ked historia tu'tk'kummšest.

Kiõllkoovi miärktõõžž jeä'le da mottje jee'res äi'ğğpooddin. Särnamvuõ'jji veäkka lie sirdum õutstõõžž teâđ o'dinakai ooumže. Tõn mâi'd metafoor lij mie'rk'kääm hâ't mâka čue'tt ee'k'ked mââiärra, vuäitt i tän peei'v vuäžžad aivv odđ miärktõõžž. Juõ'kk'kaž tu'lkkad tõið jii'jjes vue'lğgemsâä'jest, nu'tt mainsteei digu kuulli.

Mij jie'lim di kiõrggnim (Moshnikoff & Moshnikoff 2020: 325; Sää'm-museo Siida Enâmeh láá mii párnááh-čuä'jtõs 2022)

Mainstõttum oummi lââ'ssen kõ'ččem mänggan jee'res sää'moummust, mâi'd ä'lnn le'ddi särnamvue'kk sij miõllâst tää'l miärkkšâäv da vuäžžum se'st samai jiännai jee'resnallšem

miärktõõzzid. Puk miärktõõzz õhttä'vve koonn-ne nalla kuutâg äigga. *Mij jie'lim di ķiõrggnim,* bukvaalânji lääddas "me elimme ja kerkesimme" kovvad puârast mä'htt äi'ğğ lij pohttam muttsid sä'mmlai jie'llma. Vuä'mm puõlvõk jie'li jeä'lee'stes jii'jjesnalla da äi'ğğ di sä'mmlai jie'llem lie mottjam jee'resnallše'mmen tõi mânŋa ko *sij ķiõrggne*. Lääddas tän särnamvue'jj vuäitçi jåårglåtted "aikoihinpa on eletty" le'be "aika on muuttunut".

Teätkäivloogtõs:

Eskelinen, Elisa 2021: *Metaforat suomalaispoliitikkojen koronaä käsittelevissä tviiteissä*. Kandidatt-tu'tkkummuš. Oulu: Oulun yliopisto.

Idström, Anna 2010: *Inarinsaamen käsittemetaforat*. Dáhttar naggtõske'rjj. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 260. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Idström, Anna & Morottaja, Hans 2015: *Inarinsaamen idiomisanakirja*. 4. teäddök. Inari: Saamelaiskäräjät.

Itkonen, T. I. 1958: *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XV. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Itkonen, T. I. 1981 [1931]: *Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja*. 2. teäddök. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LX. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Itkonen, T. I. 1984 [1948]: *Suomen lappalaiset vuoteen 1945 II*. 2. teäddök. Porvoo: WSOY.

Jouste, Marko 2020: Suonikylän kolttasaamelainen itkuperinne 1900 -luvulla. *Etnomusikologian vuosikirja* 35. 10–45.

<https://etnomusikologia.journal.fi/article/view/90118/57605>

Jouste, Marko, Juutinen, Markus & Koponen, Eino 2020: Kolttasaamelaisen Näskk Moshnikoffin leu'dd-kielen idiolekti. *Kulttuurintutkimus*, 37 (1–2). 32–56.

<http://jultika oulu.fi/files/nbnfi-fe202102175160.pdf>

Jurvelin, Jessika 2021: *Metaforat Disneyn piirroselokuvien suomenkielisten laulujen sanoituksissa*. Kandidatt-tu'tkkõs. Oulu: Oulun yliopisto.

Lehtola, Veli-Pekka 2012: *Saamelaiset suomalaiset - kohtaamisia 1896–1953*. 2. teäddök. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Magga, Arla 2017: *Davvisámegiela giellagovaid guorahallan*. Pro gradu -tu'tkkummuš. Oulu: Oulun yliopisto.

Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: *Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj*. Täåim. Miika Lehtinen, Eino Koponen, Merja Fofonoff da Raija Lehtola. Aanar: Sää'mte'gğ.

Mosnikoff, Satu 1992: *Maaddârää'jji mainnâz*. Uccjokk: Girjegiisa Oy

Ne'ttõõdõtõõz:

Foreca [Foreca https://www.foreca.fi/s%C3%A4%C3%A4pedia/rcx1rpir](https://www.foreca.fi/s%C3%A4%C3%A4pedia/rcx1rpir)

Čuä'jtum 23.12.2022

Kielitoimiston sanakirja = Kotimaisten kielten keskus. *Kielitoimiston sanakirja*.

Ne'ttsää'nnke'rjj. Vuäžžmest čuäjtõõzâst <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>.

Sää'mnkee'rj pee'vtet. Määimõõzâst pee'vtum 10.11.2022.

kuunpimennys:

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/kuun%20pimennys?searchMode=all>. Čuä'jtum 28.12.2022

auringonpimennys:

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/auringonpimennys?searchMode=all>. Čuä'jtum 28.12.2022

metafora:

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/metafora?searchMode=all>. Čuä'jtum 28.12.2022

idiomi:

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/idiomi?searchMode=all> Čuä'jtum 28.12.2022

Kolttakulttuurisäätio, nettsee'id

<https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/kolttasaamelaisen-historia/>. Čuä'jtum 23.12.2022

Salokoski Emma <https://genius.com/Emma-salokoski-ensemble-rakkaus-polttaa-lyrics>
Čuä'jtum 23.12.2022

Wikisanakirja <https://fi.wiktionary.org/wiki/koiranleuka>. Čuä'jtum 23.12.2022

Njäälmälž teätkääiv:

Feodoroff, Kauko 2022

Feodoroff, Vladimir 2022

Fofonoff, Jouko 2022

Fofonoff, Matleena 2022

Fofonoff, Merja 2020

Hakkola, Sirkka 2022

Ingilæ, Irja 2020

Lehtola, Raija 2022

Lotvonen, Pirjo 2022

Semenoff Fedosia, jïöm vuei't tie'tted tää'rkes ee'jj

Semenoff, Heimo 2022

Semenoff, Marja Elina 2022

Semenoff, Jaakko 2001

Semenoff, Marja Elina 2023

Semenoff, Nestor 2010–2023

Semenoja, Antto 2021

Sverloff, Tyyne 2022

Vuoti, Elina 2020

Jouste, Marko: saamelainen maailmankuva ja taide -kurs looggâlm 26.1.2022 da 19.1.2022

Lehtola, Veli-Pekka: saamelaisten esihistoria ja historia -kurs looggâlm 14.9.2022

Mattila, Hanna: kirjallisuuden tutkimuksen perusteet -kurs looggâlm 6.8.2020

Moshnikoff, Anastasia 2015: *Koltasaamelaisten kummiasiat ja hääperinteet*, (Pirjo Lotvonen mainstâttmõš saa'mi risttpuârressin da nâi'mmä'rbbvuõđin)

Moshnikoff, Satu 2020 (e-pää'st, *Mainstep säämas* -materiaal)

Saamelaismuseo Siida, Enâmeh láá mii párnááh-čuä'jtõs 2022

Valtonen, Taarna 2016, 2022 (e-pää'st, Facebook-komme'ntt)

Meâlddõs

Ķiõllkoovloogtõs

Ķiõllkoov	Miârktõõzz	Te ättkääiv
Oummi va'rdde da tobddjid õhtneei idioom		
Kâ'l su'st veâl mâtmešt njuu'nn vuõiggan	Ko njuu'nn vuõiggân, ä'sš se'lvvan da čârneeijurddi vuõiggn. Nu'bb ho'hssai, što lij leämmaž puästtad koonn-ne ää'sšest.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 147. Feodoroff Kauko, njäälmlaž teätt 7.10.2022 da Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022
Su'st njuu'nn läppji, i'llä ni njuu'nn	Ouddmiârkkân päärnaž, käätt čijlmââvv nu'tt tärkka, što ij kuul ij-ka vuei'n ni mâi'd.	Fofonoff Matleena, njäälmlaž teätt 27.9.2022
Su'st njuu'nn seevv	Son keälstââll;suttmõš lij samai äâlda pue'ttmen.	Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022 da Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teäldök. 1984, seidd 381

Uu'd mu'nne njuu'n	Tät miärkkšââvv njuu'ntõõllmõõžž. Njuu'ntõõlläd vuäitt ko tiõrvtâäll, le'be prä'sšjâätt te'l ko lij vuõlggle'mmen koozz-ne. Jõs lij leämmaž mü-ne jee'resmiõõllažvuõtt, njuu'ntõõllmõõžžin vuäitt pro'sttjõõttäd da ceälkkad <i>uu'd mu'nne njuu'n</i> . Nu'bb-gõs vuäitt pro'sttjed da u'vdded še njuu'n da nääit suäna vuäitte suäppäd reeidaid. Njuu'ntõõllmõõš lij še trooccamnääll.	Feodoroff Kauko, njäälmlaž teätt 7.10.2022 da Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022 da Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teäldök. 1984, seidd 429
Vuäžžad ku'kes njuu'n	Tät lij seämma ä'sš ku viggtummuš. Ooumaž vuäitt viggted nuu'bb oummu da pe'lkkeed suu, jõs kii-ne määnn nuu'bb da son maantâätt.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 224
Njuu'n vue'lnn särnnad	Jiõnneed njuu'nnčuõjlee'l, mä'te mainste'çi njuu'n sizz.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltanja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 785
Mä'te njuu'n vuästa čõõ'cki	Jäärgled kroota määusat, ko mü-ne ä'sš le'be tä'vver lij väjldõttum.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltanja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 249
Seevv-a seä'lgg?	Ree'ss älgg u'vdded, tön ke'rjjääk.	Fofonoff Merja, njäälmlaž teätt 2020 da Sverloff Tyne, njäälmlaž teätt 28.9.2022
Vuälaid keäškkad	Tät miärkkšââvv čuâccmõõžž da kovvad mä'htt čuâcc, keäškeemnalla. Miärktummuš tä'st lij, što čädđam ju'rdeš tobddji očndõõttämpäi'kken.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 353
Rä'dd ij jää'd	Sõkklöõvväd nu'tt jännai, što ij vueit mainsted le'be leu'ddjed.	Jouste Marko, saamelainen maailmankuva ja taide -kurs looggâlm 26.1.2022, Mosnikoff Anastasia näimvirss liäntt.
Lõdđsid pu'stted	Kiõd le'be jue'lj vuäitte tuä'rjsted puõžžâlm, pääl le'be jie'rštummuž diõtt.	Mosnikoff Satu 1992: Maaddarää'jji mainnâž, Mosnikoff Anastasia maainâs Laa'rkaž, čuu'dđvue'ppes, seidd 84
Taau'tid luâdd	Taau'tid čuâcc. Luâddmõš kovvad mä'htt čuâcc, luõ'ddjemnalla.	Lotvonen Pirjo, njäälmlaž teätt 2022 da Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 94
Mu'st nu'tt keäškad	Lõdđsid čuâcc. Keäškkmõš kovvad mä'htt čuâcc, mä'te keäškk.	Semenoff Fedosia, njäälmlaž teätt da Lotvonen Pirjo, njäälmlaž teätt 21.10.2022
Čää'lm pärččše	Pärččšeei kicstõs.	Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022
Čõõ'lmid joorted	Oõmšed mäi'd-ne.	Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022

Kâskka kâäll kuälmad čâ'Imm	Päärnaž, kâätt lij nu'tt räämmast, što čââ'Im čue'vve. Vuäitt miärkkšöövvdä še öudlkö'stti oummu.	Moshnikoff Satu, Mainstep säämas materiaal, Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 147 da Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022
Vuäžžad pječat kallu	Ķii-ne čormmad ča'ppes čââ'Im nobba ko tuärâ'tte.	Moshnikoff Satu, Mainstep säämas materiaal
Ķii tää'vti njuhččäm?	Mainstem kōōškāst päärnaž ij haa'led va'steed le'be sārnnad ni mää'd teä'nab da son kroota jōsksmāâvv. Te'l vuōrāsooumaž vuäitt kōōččād <i>Ķii tää'vti njuhččäm?</i>	Semenoff Fedosia, njäälmlaž teätt
Mon kâ'l suu pōttan piijâm	Silttääm tue'jjeed pue'rben koon-ne ää'sš le'be kiōtt-tuāj ko son. Miärkkšāâvv tōn, što vānnaš ouddmiärkkān keän-ne tuejjeem tuāj.	Lehtola Raija, njäälmlaž teätt 7.10.2022. Seppo Sverloff sārnnamvue'kk.
Kōrr vuei'vv	Sääu'res da vuei'vvkuu'lik ooumaž.	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 60
Mōōnnād koozz vuei'vv kuādd	Mōōnnād koozz-ne pāi ko ho'hssai. Jäättmōš ij leäkku plaanuum ni voo'ps.	Moshnikoff Satu, Mainstep säämas materiaal
Vuei'vvkuu'lik ooumaž	Agsteei le'be njeslök ooumaž, Ķii ij kuvddäl järnsid, pe'ce tuejjad mää'd jiočč haa'lad.	Semenoff Heimo, njäälmlaž teätt 21.11.2022
Jue'lğg tuäjj'ji	Nääi't sääarnat nuōroummust, Ķii rävsmeškuätt jā'ttlānji, leša mājña jāskk.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 599
Öō'zzid kärss	Jōs kooil ouddmiärkkān koon-ne strääšnai ää'sš, de tobddi mā'ne lee'sk vuālla. Vuäitt sārnnad, što e'ske öō'zzid kars'sti.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 18
Kulddäl e'ske čuäcckkam čuälavui'm	Jōs kuvddal ouddmiärkkān koon-ne strääšnai ää'sš, de kulddleei vuäitt kovveed tobddjid nääi't. Lij seämma ä'sš ko lää'ddkiöl sārnnamvue'kk "kauhusta kankeana".	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 28
Miölid poonnjad, miölid päänn/ miölid päännj	Vä'ldded neu'rren koon-ne ää'sš.	Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022 da Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 252
Suōus teä're	Jue'lğgvuāđ se'vve.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 527, Semenoff Nestor njäälmlaž teätt 21.11.2022

Jie'lle mvuo'jjid õhtne ei idioom		
Mâin kuärggõõđak? Njiõccgõõzzin	Lij šõddmen šiõgg meä'ccooumaž, jõs ååumpä'rnn kâ'dškuätt. Meä'ccooumaž ko puätt domoi, sää'moummu jie ni kuä'ss kõõjji, koo'ddi avi ij. Kâ'čče: <i>mâin kuärggõõđak?</i> Ko ååumpä'rnn, le'be meä'ccooumaž va'sttad <i>njiõccgõõzzin</i> , teä'tte, što lij kâddam. Njiõccgõõzzi õõđ lij samai šiõgg hä'rčč da tõn vuäitt u'vdded skiãñkkân. Nu'bb miärkkõtõs lij, što jõs pä'rnn šâdd da oummu kâ'čče mâin kuärggõõđak da čio'lj-jeä'nn sãrnn "njiõccgõõzzin", te'l ååumpä'rnn lij šõddâm.	Fofonoff Matleena, njäälmלאž teätt 27.9.2022, Semenoff Nestor, njäälmלאž teätt 1.10.2022 da Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 325
Puäz3ooumaž ceälkk spalkk le'be olgsei'bb	Puäz3ooumaž åånn peittsää'n kuu'mpest. Son sãrnn <i>spalkk</i> le'be <i>olggsei'bb</i> , što ij puäđče hue'nn vue'ss le'be neeu'res lekk.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 325 da Feodoroff Vladimir, njäälmלאž teätt 21.10.2022.
Puõccu lie kiõđâst	Siõm kiõttčioõggâr lij norrum čõõuci pääi'k åâlda labžžu, lä'bžžpuõccuid raajjãm diõtt. Nääi't tõk le'jje kiõđ vuältõõzzâst, ko taarbše puäz3oocâm le'be kää'ddesjie'rjid tä'vvri jåä'dtem diõtt.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 325, Feodoroff Vladimir, njäälmלאž teätt 21.10.2022 da Semenoff Nestor, njäälmלאž teätt 21.10.2022
Såå'rves luåšt	Rõõgg mânņa såå'rves ij teä'nab râå'gg da luåšt åâldaid jâlsted jjiõčcaidldees. Jiõčč såå'rves mãånn jee'res sãjja.	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 85
Ku'mpp joorat puõccuid	Ku'mpp jåätt puõccui kõõskâst le'be čioõkkrest da ååcc mõõnn kâdd. <i>Ku'mpp joorat puõccuid</i> nu'tt, što tõk veä'lšte.	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 25
Kuõ'li čålmmåttmõš	Jõs kii-ne jee'res ooumaž vuåinn kue'llkå'ddem, tõn mânņa kue'llšii'lli neeu'rben kâ'dškuätt da son jorrd što keä'st-ne leäi neeu'res čå'lmm.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltanja kuolanlappalaisia satuja, seidd 158. Valtonen Taarna da Moshnikoff Satu Facebook Koltankieliset-joouk kommee'nt. Semenoff Nestor, njäälmלאž teätt 4.11.2022, Veli Fofonoff da Fedosia Semenoff sãrnnamvue'jj
Kuõ'li kiõjid tõppåd	Čioõttåd sääi'mid. Ko'rjjeed sääi'mid.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 247
Piånnai vâldd piõgg	Piånnai kåunn, åicc da ååcc te'l ko son nju'nnai.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-

		sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 410
Kuõ'bžže õhttnei kâ'rvvemõõlmtõõzz		
Assastorkk	Seamma ko kuõbžž. Peitnõmm kuõbžže. Nõõmtõs lij uvddum toork mie'ldd, mu'vddem sõhssâm kuõbž toorkâst lie. Lie âssas sõhssâm, ij leäkku ku'kes sõõus ij-ka čue'vves torkk. Ij leäkku pã'rggčãu'dd.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103, Feodoroff Vladimir, njäälmlaž teätt 21.10.2022, Semenoff Nestor, njäälmlaž teätt 2.12.2022 da Fofonoff Jouko njäälmlaž teätt 2.12.2022
Kammgaž	U'cc kaammi, <i>kammgaž</i> . Peitnõmm kuõbžže, koon siõ'me ärra le'ddi neezan âân ko maainâst kuõbžâst.	Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teäldök. 1984, seidd 365, Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103 da Feodoroff Vladimir, njäälmlaž teätt 21.10.2022
Vuâsppãã'dnãu'dd	Åaumoummi ââ'nnem peitnõmm le'be kâ'rvvemõõlmtõs kuõbžâst.	Feodoroff Vladimir, njäälmlaž teät 21.10.2022 da Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103
Kaampãr	Kuõbžž pãärnai kiõ'le. Lää'ddkiõllsaž Nalle kãččamnõmm.	Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103
Kõrrka'tti	Peitnõmm kuõ'bžže. Siõrrmiõllsaž nõõmtõs, koonn â'ne ouddmiãrkkãn leeu'din.	Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103
Aiham, Ä'jham	Sää'm-mainnsin õnnum peitnõmm kuõbžâst.	Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103
Täälãž	Täälã pue'rmõs nõmm lij kuõbžž. Täujja jããrglõttum lää'ddkiõl saa'nin "kontio", da tät lij leãmmaž tuu'l åaumoummui ââ'nnem sää'nn.	Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 103
Åskldõ'kke õhttnei idioom		
Pãã'ssvillj vaa'ldi	Põrrmõš ko rãvv pãã'rdest le'be kiõdãst šãldda, ooumaž ij leäkku moštãam svičãd. Te'l Pãã'ssvillj lij neãlggam. Miãrktõs lij, što oummu čõõ'lmi ristmest lij čuu't ku'kes äi'gg da õõlgči mõõnnãd ceerkva čõõ'lmid risttãd.	Semenoff Nestor, njäälmlaž teätt, Fofonoff Matleena 27.9.2022 da Sverloff Tyyne, njäälmlaž teätt 28.9.2022
	Mãtt'tõs lij, što ålgg mu'štted pãã'rddvuõ'jjid. Pãã'rdd lij leãmmaž pãã'ss pãi'kk da tõ'st ålgg poorrãd	

	fijnnsânji, muđoi lei'bb sätt puuttâd.	
Ko tän ââ'limest poorak tâ'rvvpâ'sttmin, Vuâsppâ'd tun ââ'limest oudd tu'nne miöttpâ'stem.	Tät sârnnamvue'kk kovvad pi'rğğummuž, jie'llem tänââ'limest mä'htt-i pâ'sttep. Vuâsppâ'd tunââ'limest oudd pää'lk.	Hakkola Sirkka, njäälmlaž teätt 2.10.2022 da Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teäddök. 1984, seidd 379
Jaa'mmi ij ðölg čuölmmeed	Ceerkvest ko papp läull jaa'mmi da oummu má'nne prá'sšjöttâd jaa'mmi groob pa'ldde, te'l <i>jaa'mmi ij ðölg čuölmmeed</i> . Ij vuäžž vä'zzed obbnes pirr groob, leša mä'cced má'usat ko'st lij puättam. Muđoi čuölmmed jaa'mmi.	Sverloff Tyyne, njäälmlaž teätt 17.10.2022
Luöttu da jie'll'ji õhtne ei idioom di äi'ğğ		
Rii'mj see'rb e'tte / ri'mjj kammsees kääcc	Keârökäi'ğğ lij ä'lğğmen. Lösttuõr kuásttje jiännai veäl ruänn'jen, leša to'ben tääi'ben lie ju'n keârökäi'j eeu'n.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 314 da Idström Anna 2010: Inarinsaamen käsitemetäforat, seidd 102
Keäđđ čääppätt oummu	Miärktös lij seämma ko peivvõövvâd. Pei'vvpaašt keäđđä <i>čääppätt</i> di roočkâtt oummu.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 314
Miärr le'be jäu'rr väldd vue'zses	Miärâst le'be jääu'rest šâdd pä'rtt. Nääi't sârna še, jös ooumaž hiävvan čäcca.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame-sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj, seidd 324
Juukkâd čaa'zjid	Keäđđä ko lij čaa'zjid cuäkkam, säu'll da čää'zj lie vuälggam jiõŋ ä'lñn meädda, ko lij leämmaž puõlâšinn, sârna što lij <i>čaa'zjid juukkâm</i> . E'pet lij šiõgg jäätted, siõbll lij puuttâm. Kue'll päärr pue'rben.	Idström Anna, Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 12 da Jaakko Semenoff, njäälmlaž teätt 2001
Vuõssmõs tääsnaž čuäkknâtt äâ'lm	Skammäi'ğğ lij äâlda. Skamm miärkkšâäv polaariinn, kuä'ss pei'vv ij päjjan ni voo'ps horisoont päâibeälla. Skamm oçndâätt päi skääd'suõllu polarkruuggi paai'ki da toi äâ'lab kobddâdvuõttgraaddin.	Fofonoff Matleena, njäälmlaž teätt 27.9.2022
	Vuõssmõs tä'snn eett pä'rğğmannu looppâst, ko ä'lmm čuäkkam. Samai siõm tääsnaž. Tä'snn lij uu'ccab da čuõvvääb ko jee'res tää'sn. Tõn ooumaž gu vuâmmaš, te'l vuäitt tuäivvad mäi'd-ne, leša ij vuäžž sârnnad ni keäzz, päi täsna älgg sârnnad. Tuõiv älgg piijjad miõllsa, da kiõččâd mænŋa puätt avi ij tuõttân, Jõs järssid	Fofonoff Matleena, njäälmlaž teätt 27.9.2022 da Hakkola Sirkka njäälmlaž teätt 2.10.2022

	särnn, mái'd lij tuáivvam, te'l tuóiv ij o'nnest. Tää'sn vuái'tt káččad še äjstöstä'snnen. Tăt lij sä'mmlai áskkmōš, leša kiöllkoovv tä'st lij, što vuōssmōs tääsnaž miárkkšââvv skammäi'j. Ko â'lmm čuákkann jäänab, mâŋŋa e'tte jee'res tää'sn da tōk-gōs čuō'vvá'tte ââ'lm.	
Piōggkōōžž kuásttje	Tăt kovvad ku'kes, nue'rrnallšem, palddlōs pōōlvid. Näkam pōōlvinn lie mâ'te kōōžž da lij juurd, što piōgg lij pue'ttmen ko suu <i>kōōžž</i> ju'n kuásttje.	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 68
Mään pàrrai	Mannupàrrjummuš. <i>Pàrrjed</i> -ve'rb kovvad tōn, što mi'ne pààrr nuu'bb, nu'tt što tōt occan da läppai obbnes. Tä'st ve'rb kovvad mannupàrrjummuž nu'tt, što mään kuásttai skääđsuōllust kiiččee'l occne'mmen. Tuōđe'ld määnn šâdd skääđsuōllu öttja da tō'st šâdd keeu'nik da tōt mâ'te pààrr mannu, te'l <i>mään pàrrai</i> .	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 155 da kielitoimiston sanakirja čuä'jtum 28.12.2022
Pei'vv pàrrai	Pei'vvpàrrjummuš. <i>Pàrrjed</i> -ve'rb kovvad tōn, što mi'ne pààrr nuu'bb, nu'tt što tōt occan da läppai obbnes. Tä'st ve'rb kovvad pei'vvpàrrjummuž, ko mannu keeu'nik kuâskk skääđsuōllu da skääđsuōllust kiiččee'l määnn mâ'te peitt peei'v vuázžas le'be obbnes.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 25 da kielitoimiston sanakirja čuä'jtum 28.12.2022
Vuâspå'd keä'dgğke'rrsin vuâjj	Kōrr tie'rmes raazat da teârmmaz tool reäçkte. Särnna, što <i>Vuâspå'd keä'dgğke'rrsin vuâjj</i> , ko nu'tt raazat da pâi reäçkat ko kie'dj špâaukte ke'dgğke'rrsi kââ'lzi vuâstta. Näkam särnnamvuō'jjin kovveš mu'vddem kōrr tie'rmes lij.	Semenoff Fedosia, njäälmlaž teätt, Semenoff Nestor, njäälmlaž teätt da Lotvonen Pirjo, njäälmlaž tä'rkstummuš 2022
	Tä'st lij önnum ke'rres, hât-i kōōččmōōžžâst lie vaau. Sätt lee'd nu'tt, što mainnsest jákk vuâjjamneävv lij vaajtum toobdâs vuâjjamneävvain tōn diött, što tōt šeätt pue'rben sää'mjânnam mainnsa. Jee'res paai'kin lie mainnsin âânnam kââ'lezke'rrez da Jankkila-päâi'kest lie mainstam, što te'l ko Tie'rmes jáätt, te'l ij leäkku Vuâspå'd jiočč, ko suu pàarna to'ben vuâjja ru'vddke'rrsin.	Valtonen Taarna, Facebook Koltankieliset-joouk komme'ntt 2022. Lehtola Rajja, njäälmlaž teätt 7.10.2022, Semenoff Nestor, njäälmlaž teätt 30.12.2022

Tie'rmes keä'dgğke'rrsin vuâjj	Kõrr tie'rmes raazat da teârmmaz tool reäçkte. Särnna, što <i>Tie'rmes (Vuâsppâ'd teä'rmmen/teä'rmmesen) keä'dgğke'rrsin vuâjj</i> , ko nu'tt raazat da pâi reäçkat ko kie'dj špââukte ke'dgğke'rrsi kââ'lzi vuâstta. Nâkam särnamvuõ'jjin kovveet mu'vddem kõrr tie'rmes lij.	Semenoff Fedosia, njäälmraž teätt da Semenoff Nestor, njäälmraž teätt
Rie'mnjj tää'ben vuättstõõlad	Kii-ne lij kâzstam njuõckk vaaccid le'be sookkid samai tool ââlda, da tõk ä'lğge rooçkeed .	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan-ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 800
Juukkâd jiännai čää'33	Hiâvvned	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nke'rjj, seidd 62
Kuä'llcid päštted	Te'l ko vuâjj ouddmeârkan moottorkeâlkain le'be puõccuin da ke'rrsin muõttjest, lij leämmaž särnamvue'kk <i>mâ'te kuä'llcid päštt</i> . Särnamvue'kk puätt tõ'st, ko mââktõõllmõõžžâst kuâđđje kiõj muõttja.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan-ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 133
Ku'kken-a čiâss vä33	Jiännai-a čiâss lij?	Moshnikoff Satu, Mainstep säämas materiaal
Mij jie'lim di kiõrgnim	Äi'ğg lij mottjam.	Sää'm-museo Siida Enâmeh láá miä pärnááh-čuä'jtõs 2022 da Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nke'rjj, seidd 325
Maai'lmvuäinnmõš		
Cuä'rtt räâjj võnnâz kõõ33in da vuõptin.	Tõn mâñja ko kõõ33 lie peä'çkkuum da vuõpt çokkum, kõõ33i kuu'skid da vuõpttõõ'lmid ij vuäžž vue'lğgeed takai rooski sizz. <i>Cuä'rtt räâjj võnnâz kõõ33in da vuõptin</i> , tõn diõtt tõk ä'lğge puä'ldded. Cuä'rtt miârkkšââvv tä'st koon-ne neeu'res ää'šš.	Fofonoff Matleena, njäälmraž teätt 27.9.2022, Lehtola Raija, njäälmraž teätt 30.9.2022, Sverloff Tyyne, njäälmraž teätt 28.9.2022, Lotvonen Pirjo, njäälmraž teätt 30.9.2022 da Hakkola Sirkka, njäälmraž teätt 2.10.2022
Jiõñ-källsaž jiõñid luâdd	Jiõñ šâ'dde da luõddne čõõuci puõläšääi'j.	
	Jiõñ-källsaž orčč jiõñ ä'lm ko kõõmad. Te'l-ko son čäçk jiõñ jõnn ääusivui'm, jiõñ luõddne. Säärnat, što jiõñid luâdd.	Semenoff Heimo, njäälmraž teätt 21.11.2022
Bie'ss tõn pie'ljes vuâlla teä'ddli	Mii'ne tä'vver lij läppjam tuâjai kõõskâst.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan-ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 60
Tä'vver lij bie'ss laauk se'st	Mii'ne tä'vver lij läppjam tuâjai kõõskâst da käunnai mä'ññlubust ko'st-ne. Särnna, što <i>tõt leäi bie'ss laauk se'st</i> .	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan-ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 60 da Semenoff Nestor, njäälmraž teätt 2021

	Mätt'tös: älgg lee'd tä'rkķ.	
Ko jeä'kkestä'snn lij čuövvâd, de nuu'bb äâsk koongözzâst lij miine kuärgg.	Tät lij äskkmöš. Tää'sn kovvee maai'lm jee'resnallšem äskldööggid da kulttuurid. Särnnamvue'jj vuäitt ve'rddeed lää'ddkiöl "aamurusko ja iltarusko". Täk lie päi šiöttuum sää'mkulttuu're.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 156
	Tue'lestä'snn da jeä'kkestä'snn Venus kuästtje koon ä'rnn pei'vv lij. Jeä'kkestä'snn kuästtai saauj da viösttâr ä'rnn, tät vuäitt miärkkšöövâd, möön diött mainstet nuu'bb äâsk koongözzâst, kää'tt ij leäkku ortodokss.	Valtonen Taarna, ne'ttpää'stsaakk 25.2.2021
Ko tue'lestä'snn lij čuövvâd, te'l lij ruöššcaarâst kuärgg.	Tät lij äskkmöš. Tää'sn kovvee maai'lm jee'resnallšem äskldööggid da kulttuurid. Särnnamvue'jj vuäitt ve'rddeed lää'ddkiöl "aamurusko ja iltarusko". Täk lie päi šiöttuum sää'mkulttuu're.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 156
	Tue'lestä'snn da jeä'kkestä'snn Venus kuästtje koon ä'rnn Pei'vv lij. Nääi't tue'lestä'snn kuästtai ouddâl ko Pei'vv kaggöđškuätt nuörti ä'rnn, tät vuäitt miärkkšöövâd, što tön diött Ruöššjännam lij peäggtum.	Valtonen Taarna, ne'ttpää'stsaakk 25.2.2021
Jiöccsad bie'ss ča'rvvai	Jös kii-ne pääggast le'be pe'lkkad lää'mes oummid, puätt mii-ne neeu'res ä'sš le'be puöžzâlm su'nne jiöccses. Lij leämmaž särnnamvue'kk jiöccsad bie'ss ča'rvvai, ij lue'sttel teä'nab.	Semenoff Heimo, njäälmlaž teätt 21.11.2022
Ärbvuö'tte da ärbvuödläž jie'lle mvuäkkä öhtneei idioom (pe rinteiset tavat)		
Suönnpöö'nni suönid päänn	Suönnpöö'ni lie näkam, kook jo'tte mainste'mmen niöđ puärssi lu'n välddjöövvmööžži peä'lest.	Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teälddök. 1984, seidd 413, Sverloff Tyne njäälmlaž teätt 17.10.2022
Nijdd lij ju'n jukkum	Suönnpöö'ni jo'tte mainste'mmen niöđ puärssi lu'n. Jös suönnpöö'ni o'nkste, tön ci'stte va'ldde cie'rkid. Mânja töst siidâst mainste, što <i>nijdd lij ju'n jukkum</i> . Töt miärkkšâäv tön, što välddjöövvmöš lij o'nnstam da suönnpöö'ni tuäj lie tue'juum da sörgg lie nääim.	Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teälddök. 1984, seidd 416 da Fofonoff Matleena, njäälmlaž teätt 27.9.2022
Cuärtt/Čörmml lij siäng vue'lnn	Päärna ristte'čč da risttjeä'nn jie leäkku vuäžžam näittlööttâd köskkneez, jös suännast lij	Lotvonen Pirjo e-pää'st: Sverloff Anastasia mainstättmöš 12.5.2015

	leämmaž õhttsaž ristpärn. Sää'moummin lij leämmaž särrnamvue'kk, te'l <i>cuä'rtt/čõrmm</i> <i>lij siâng vue'lnn</i> . Sää'm oummu huante näkam vie'nc.	
	Takainalla sää'mpäärnaž vuäžž ristmõžžäst ristjie'nn da risttee'jj. Suäna jie leäkku kaalläž, jie ni vie'ncte'mes paarr. Suäna puä'tte ristmõžžäst risttum päärna piärrja piärne'kken. Tõn diõtt ij leäkku suävlaž što risttjeä'nn da ristte'čč näittlõõčče kõskneez.	
Juu'lest tiõrvân!, tiõrv'vuõttân!	Jee'resnallsem prää'zniksaaggid âänmõžžä õhttvuõđäst ko vä'ldde cie'rkid, vuäitt skoo'l'jed da särrnad <i>Juu'lest tiõrvân!</i> le'be <i>Tiõrv'vuõttân!</i> , läädas "Kippis!" da "Terveyeksi".	Feodoroff Kauko, njäälmlaž teätt 7.10.2022
Tiõrvân jeälak!	Nääi'min prää'zniksaagg õhttvuõđäst ä'jste leekk ju'lstee'l cie'rkid da seämmast säärnat <i>Tiõrvân jeälak!</i> Nääi't tuäivtet tiõrväsvuõđ jie'llma da ä'jstet leekk veä'nccpa'rre.	Feodoroff Kauko, njäälmlaž teätt 7.10.2022
Lei'bb älgg u'vdded	Skiâᅇk älgg u'vdded veä'nccpa'rre mâᅇᅇa veänccummuž.	Semenoff Nestor, njäälmlaž teätt 17.10.2022 da Sverloff Tyyne njäälmlaž teätt 17.10.2022
	Veä'nccpa'rre uu'det lei'bbkooska stua'lest, käätt miärkkšâäv tõn, što skiâᅇkk, preeddan lij ju'n uvddum. Tä'st puätt veä'lğğ skiâᅇkku'vddja, koon älgg tieu'dded. Sää'm lie prääzkjam nääimid jäänmõsân keässa da skiâᅇkkpuõccu uu'det eman tälvva. Jõs ij uu'd leei'b, ij leäkku ouddam skiâᅇk da lij skiâᅇktää veä'nccue'ssen.	
Tä'st oudâs ton leäk lei'bbeä'med	Te'l ku kaavsõs lij sattum ođđ päikkse nääimaid mâᅇᅇa, vue'n väldd suu vuâstta põõrtâst da ta'rjjad leei'b säärnee'l: <i>tä'st</i> <i>oudâs ton leäk lei'bbeä'med</i> . Nääi't vue'n serdd kue'tthâaid mânᅇᅇa.	Itkonen T.I. (1984[1948]): Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa 2. WSOY 1948, 2. teälddök. 1984, seidd 414, da Lotvonen Pirjo njäälmlaž tä'rkstummuš 2022
Jää'mme m, näkkrid da tie'tte mvuõ'tte õhtneei idioom		
Nää'er väldd čõõ'lmid	Vuä'dstõvškue'tted. Vuä'dstätt, õõlgči vue'dded.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi-koltansaame- sanakirja. Lää'dd-sää'm sää'nke'rjj, seidd 402

Nâkkar koll'je	Vuä'dstöövväd. Nâä'er lij pue'tmen da ââlda, te'l ooumaž tâbđđ, što <i>nâkkar koll'je</i> .	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 53
Nâä'er ro'ttai	No'kkeed	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 54
Mänggsest lij õöutin luõđin pöttreäi'gğ čääppääm, čääppad veäl tu'st še.	Määngas lie kâddjam õöutin luõđin, kâddjak veäl ton še.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltanja kuolanlappalaisia satuja, seidd 97, Lehtola Raija njäälmäž tä'rkstummuš 4.11.2022
Čääu'des mōõnted	Pue'lled pällsiörâst, ouddmiärkkan piâlddpäällsiörâst le'be puä'ldempäällsiörâst. Siörri vuäitt puä'ldded pällsiörâst, te'l son <i>mōõnat čääu'des</i> , puáll.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 250
Jie'llemsâäj suõnid ro'ttjed	Miärktös lij seämma ko kâddmōš.	Mosnikoff Satu 1992: Maaddârää'jji mainnâž, Mosnikoff Anastasia maainâs Kääzzak, seidd 70
Veärr âlgg vuäjted, lie'nnjsted veär ool	Veärrvuäjtos. Tõn mâñña ko lij poorrâm, fe'rttai siõmmna ääi'j liäššâd räühast.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 313
Oummid kovveei idioom da verddeem-metafoor		
Kuä'mmer âlgg tâ'rvveed	Ooumaž, kâätt ij vuäžž ouddmiärkkan pääll kidd; ij tää'vet da ij tuäst. Su'ne vuäitt särnnad, što <i>kuä'mmer âlgg tâ'rvveed</i> , što puõ'tti vuära o'nnast.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 325
Nu'vddem šuu'tkreäi'gğ, šutkkrai'gğ	Seämma ko šutkkõõtti. Nâkam ooumaž, kii šutkkâätt da âânn iroonläž hää'skvuõđ keä'st-ne da suu âä'nnem m sää'n lie risttreeidast tuõđläž miärktõõzzivuim.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 133 da Wikisanakirja, čuä'jtum 23.12.2022
Mii lij mâ'te kiõggpõttsekkai	” <i>Kiõggpõttsekkai</i> ” lij siõm lääddaž, kâätt keârdd kiõgg mie'ldd. Miärktös tä'st lij ooumaž, kii pâi-i viõggat nuu'bb oummu, le'be pâi lij õõutmiõllsaž suin da tuejjad suu miõl mie'ldd aa'sšid.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 325, Idström Anna da Morottaja Hans, seidd 34
Kâ'l leäk ka'rštar	Neezzan, kâätt lij ”njuõckk-kiõtt”. Son lij čue'rbb, tuejjad tuâjaid kruñkkstee'l da ij silttâd tue'jjeed sää'mtuâjaid. Miärkšââvv še ruõššneezzan.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltanja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 93
(Lä'ddlaž) riu'gği	Lä'ddlaž neezzan. Särnnamvue'kk da sä'mmlai stereotypia lä'ddlaž neeznest, kii lij ku'kk da seä'gğ, mâ'te päälkas. Riu'gği sää'nn lij kuei'tkiõllsaž metafoor. Tõn vuäitt fi'ttjed jõs silttad sää'mkiõl da lää'ddkiõl.	Feodoroff Kauko, njäälmäž teätt 7.10.2022 da Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 309

Tollnjä'lm	Ooumaž, kää'tt lij pue'rmös leu'ddčea'pp.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nke'rij, seidd 177
Ku'kes kōz3, suōl kōz3	Seämma ko suōl. Ij leäkku veârнай, kuddnallsem ooumaž. Väldd jii'jes loo'vin ouddmiärkkan jee'res oummi tä'vvrid, suälad.	Sverloff Tyne, njäälmlaž teätt 28.9.2022
Kaa'ffpää'zteei	Ooumaž, kää'tt ij juugg kää'ff.	Moshnikoff Satu, Mainstep säämas materiaal
Ruād keä'pper jioč vuei't čuō'ldde kážsted	Mee'st pukin oummuin lie ruād. Preeddan lie ko'st-ne pääi'kest, ko'st jiočč leä'p jälstam, le'be mij maaddâroummu lie to'ben jälstam. Leä'p vuäžžam seämmanallsem jioččvuōđ le'be seämmanallsem vue'jjid ko keä'st-ne maaddâroummust lie leämmaž. Tō'st jeä'p piäzz ni koon ärra. Tök lie päi mie'ldd, koozz möönžep ääi'j mie'ldd jälsted. Särnamvue'kk läddas "ei omena kauas puusta putoa" kovvad tän öoutnalla.	Semenoff Nestor, njäälmlaž teätt 2020 da Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 145
	Mätt'tös tä'st lij, što uu'd äärv tuu preeddnid mäi'd leäk vuäžžam da jue'tk oudäs soogad ä'rbbvuōđid.	
Pä'njnjuhččâm	Ooumaž, keän njuhččâm ij poonj särnad ouddmiärkkan lää'ddkiošsaž nõomid.	Semenoja Antto njäälmlaž teätt 2021, Semenoja Vassi särnamvue'kk
Su'st lij nu't verddai njoouč (virtaava kieli)	Ooumaž, kää'tt siltad mainsted nu'tt, što vuäžž aa'sšid tön nalla, mä'htt son tuäivv da mä'htt su'nne lij puârast. Son vuäitt vuäžžad jiočceses tä'vvrid, jeällmōōžž ko'st-ne le'be jee'res aa'sšid mäi'd son tätt.	Vuoti Elina, njäälmlaž teätt 2020
Ton leäk mä'te čiččâm tuäj Säärfaž	Säärfa Gauriloff máttam käärlaáčin lie čiälkum što, leäk nu'tt tuejeei ooumaž, mä'te maaddâräakkad Säärfaž. Päi-i le'je su'st tön čiččâm tuäj öhttna tue'jee mnalla. Särnamvue'kk vasttad lää'ddkio'le "monta rautaa tulesa".	Semenoff Fedosia, njäälmlaž teätt da Ingilæ Irja, njäälmlaž teätt 2020
	Mätt'tös: puk tuäj ä'lgge raajjad valmmša, što ij taarbäž tunää'lmet tuäjaid tue'jjeed.	
njuōckk-kiött	Vännseei nõömtös njuōckk-kiöttšaž oummust. Läddas vuäitt jäärglä'tted "mämmikoura".	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nke'rij, seidd 218

Njää'lmtem	Säärnte'mes ooumaž le'be jiantta.	Idström Anna da Morottaja Hans 2015: Inarinsaamen idiomisanakirja, seidd 59, Semenoff Heimo njäälmraž teätt 21.11.2022
Pee'ljtem	Hue'neld kuulli ooumaž, le'be ooumaž kii ij haa'led kuullád.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 64
Oummi takai jie'llma õhtneei idioom		
Skäädd ij puä'd keäll čeäpptest	Skäädd puätt te'l ko lij pue'ttmen, tön ij vue'it ouddál tie'tted.	Itkonen T.I. (1981[1931]): Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja, seidd 145
Koškk kollai	Jugstá'tted, koškklöövvd.	Semenoff Jaako, njäälmraž teätt 2001 da Lehtola Rajja, njäälmraž teätt 2022
Jäärg jie'lled	Jeällööččád ko'st-ne já'ttlánji da pue'tted mááusat.	Semenoff Nestor, njäälmraž teätt 21.10.2022, Semenoff Olli sárnamvue'kk
Äävreäi'j mõõnnád	Mõõnnád áálgas uhssreäi'j mie'ldd nu'tt, što uhss kuáđđai máái'beä'lnn äävai.	Semenoff Fedosia, njäälmraž teätt da Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 324
	Mõõzz mõõnak äävreäi'j? Uus álgg ká'tted!	
Ruõšš puõjjid-ko tõ'st kõõjják	Tät lij suõimm'mõš da tän á'ne kárrsää'nnen. Mái'd tõ'st kõõjják! Máid čõõrmid kõõjják tõ'st!	Vuoti Elina, njäälmraž teätt 2020, Hakkola Sirkka, njäälmraž teätt 2.10.2022 da Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 458
Laaggást lij kee'rjtum	La'kke pärččšeei ooumaž.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 190
Kee'rjool piijjad	Mie'rkkeed páajas koon-ne ää'sš.	Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2020: Suomi–koltansaame-sanakirja. Lää'dd–sää'm sää'nnke'rjj, seidd 127
Laast ij čoolg	Tue'lpää'mn lij táppjam.	Moshnikoff Satu, Mainstep säämas materiaal
Kii-ne mi'jjid láitt da páárr	Pájlkicčád da vue'leed, oocšed le'be occnjõššád saa'nivui'm da tuejjumšivui'm jee'res oummid le'be ouddmiárkkan kiölljooukid.	Hakkola Sirkka, njäälmraž teätt 2.10.2022 da Lehtola Rajja njäälmraž teätt 10.10.2022
Äjjam teätt	Miárkkšáâv jâkk ää'sš. Vuáitt sárnnad äjjam teätt, jõs ij tie'd ää'sšest ni mái'd.	Itkonen T.I. (2011[1958]): Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I–II, seidd 5